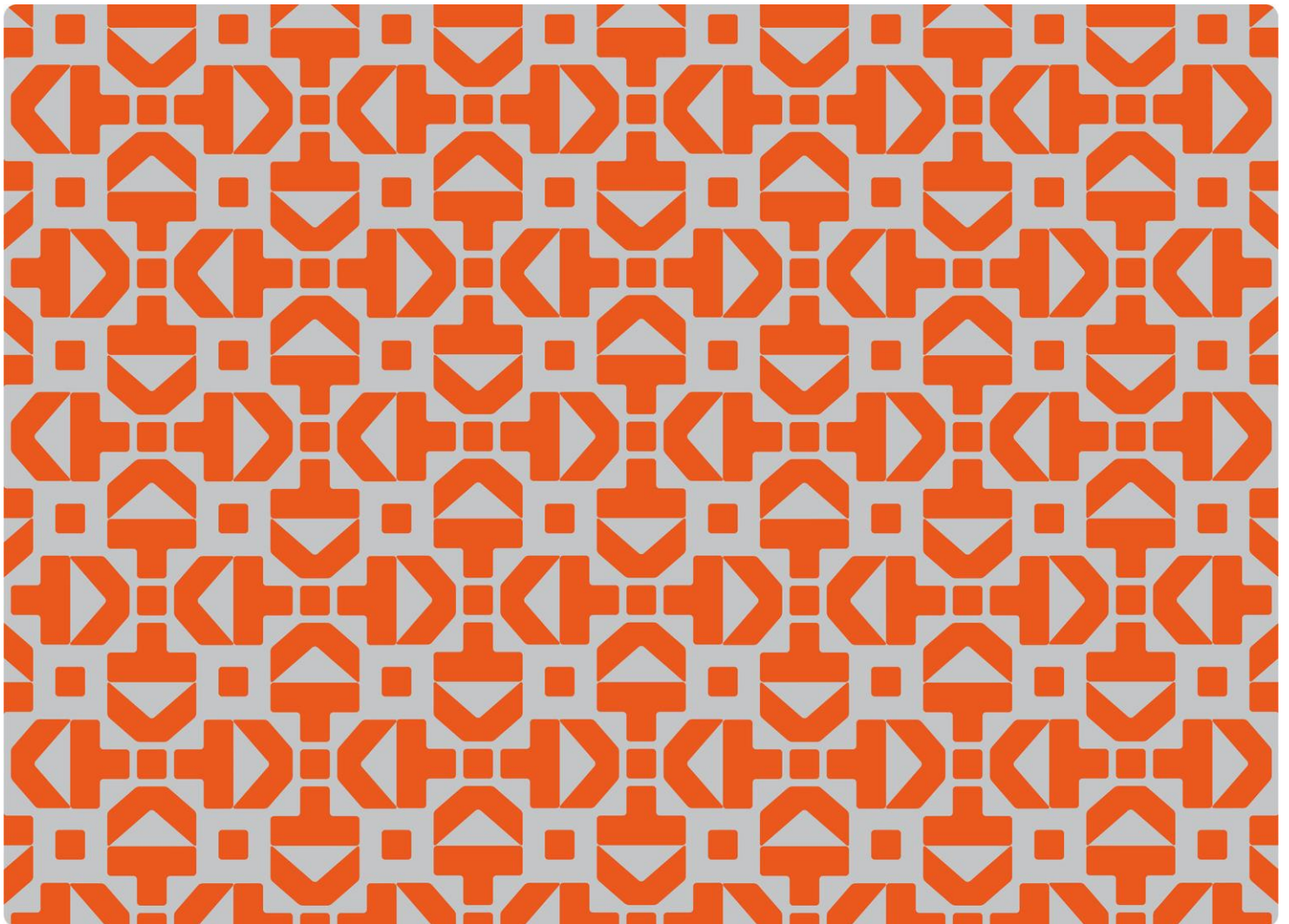

Forslag til retningslinjer for ansvarlig internasjonalt samarbeid

Forslag til retningslinjer for ansvarlig internasjonalt samarbeid

Februar 2023

Ansvarlige redaktører:

Kristine Offerdal (HK-dir) og Christina I. M. Abildgaard (NFR)

Redaktører: Margrete Søvik og Hege Toje

Forfattere:

Siri Lader Bruhn

Berit Berg Tjørhom

Karine Kålsås

Gunnhild Rønningen

Thomas Hansteen

Magnus Løken Bain

Hege Toje

Margrete Søvik

Torill Iversen Wanvik

ISSN: 2703-9102

Utgitt: 03/23

© Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse

Forord

I tildelingsbrevet 2022 fra Kunnskapsdepartementet (KD) fikk Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse (HK-dir) og Forskningsrådet tildelt oppdraget om sammen å utvikle nasjonale retningslinjer for ansvarlig internasjonalt samarbeid.

Oppdraget var forankret i den reviderte Panoramastrategien (2021-2027). Denne strategien handler om hvordan Norge skal øke samarbeidet om forskning, høyere utdanning og innovasjon med utvalgte land utenfor EU/EØS landene på en helhetlig og langsiktig måte, ved å se utenriks-, nærings- og kunnskapspolitiske målsettinger i sammenheng. Panoramalandene er valgt ut på bakgrunn av deres rolle globalt og regionalt. De har til felles at de står for en høy og sentral del av verdens kunnskapsproduksjon. Samtidig er noen av disse strategiske samarbeidslandene i de senere år utpekt som høyrisikoland i de åpne trusselvurderingene fra norsk etterretningstjeneste (E-tjenesten), Politiets sikkerhetstjeneste (PST) og Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM).

I den nye Panorama-strategien (2021-2027) ble ansvarlighet lagt til som et nytt prinsipp for kunnskapssamarbeid, i tillegg til kvalitet, relevans, gjensidighet og langsiktighet. Ansvarlighet er her definert som: «hensyn til grunnleggende akademiske verdier og nasjonale interesser, herunder sikkerhetsinteresser».

Oppdraget om å utvikle nasjonale retningslinjer for ansvarlig internasjonalt samarbeid for kunnskapssektoren ligger i forlengelsen av dette prinsippet. Arbeidet med retningslinjene har endret karakter i løpet av 2022 med krigsutbrudd i Ukraina, sanksjoner og økt oppmerksomhet på sikkerhet generelt, også i kunnskapssektoren. Forslaget til nasjonale retningslinjer for ansvarlig internasjonalt samarbeid skal være et hjelpemiddel for kunnskapssektoren til å utøve ansvarlighet i en geopolitisk kontekst med økte spenninger.

Det ble etablert en prosjektgruppe på nyåret 2022, med deltagere fra HK-dir og Forskningsrådet. Prosjektet har vært ledet og koordinert av HK-dir. I oppdraget fra KD ble det uttrykt en forventning om at arbeidet med retningslinjer skulle skje i dialog med berørte miljøer og institusjoner. Det ble opprettet tre ressursgrupper, bestående av representanter fra høyere utdanning og forskningsinstitusjoner i Norge. Medlemmene av ressursgruppene har deltatt i diskusjoner og gitt innspill på tekstutkast.

I tillegg har vi gjennomført 50 møter med myndigheter, kunnskapsinstitusjoner og interesseorganisasjoner i Norge og i Europa i løpet av prosjektet. Retningslinjene skal ferdigstilles og gjøres tilgjengelig digitalt sommeren 2023, etter at berørte fagmiljøer og institusjoner har fått mulighet til å gi kommentarer og komme med innspill.

Arbeidet med utvikling av retningslinjer for ansvarlig internasjonalt samarbeid er komplekst, med føringer og kryssende hensyn på tvers av ulike departementer, politikkområder, lovverk og internasjonale avtaler. Rapporten må regnes som et startpunkt for et langsiktig arbeid med å utvikle ressurser for kunnskapssektoren til å styrke planlegging og gjennomføring av internasjonalt samarbeid.

Innholdsfortegnelse

Ordliste	5
Sammendrag	7
1 Introduksjon	9
1.1 Bakgrunn og mandat	9
1.2 Kunnskapsgrunnlag	10
1.3 Rapportens struktur	11
2 Akademiske verdier og ansvar	12
2.1 Akademisk frihet	12
2.2 Forskningsetikk og integritet	14
2.3 Åpen forskning og deling	15
3 Risikostyring ved institusjonen	17
3.1 Overordnede krav til sikkerhetsstyring	17
3.2 Informasjonssikkerhet	19
3.3 Eksportkontroll og regelverk for kunnskapsoverføring	22
4 Ansatte og studenter	26
4.1 Rekruttering og ansettelse	26
4.2 Ivaretagelse av ansatte	26
4.3 Invitasjon og ivaretagelse av gjesteforskere	27
4.4 Ansatte i utlandet	28
4.5 Studenter i utlandet	28
4.6 Ivaretagelse av studenter	29
5 Partnerskap på forsknings- og høyere utdanningsfeltet	30
5.1 Partnerskap på forskningsfeltet	30
5.2 Partnerskap på høyere utdanningsfeltet	32
6 Avtaler om forsknings- og høyere utdanningssamarbeid	33
7 Ansvar og koordinering på nasjonalt nivå	35
7.1 Myndigheter og ansvarsområder - hvem gjør hva i Norge?	35
7.2 Forslag om nasjonalt kontaktpunkt for internasjonalt kunnskapssamarbeid	36
Litteratur og ressurser	38

Ordliste

Cyberangrep referer til forsøk på å få tilgang og kontroll over digital infrastruktur i en organisasjon.

Due diligence er en analyse av en organisasjon for å forberede en transaksjon eller et samarbeid. I forbindelse med forsknings- og utdanningssamarbeid innebærer «due diligence» en undersøkelse av partnerens tidligere aktiviteter, sektoren den opererer i, en kommersiell og etisk vurdering med hensyn til intensjonell ledelse, og det juridiske og lovmessige rammeverk som partneren forholder seg til.

Flerbruksvarer (Dual-use items) referer til varer som opprinnelig er utviklet for sivile formål, men som har viktige militære anvendelser. I forbindelse med kunnskap referer flerbruk til forskning som kan forventes å generere kunnskap eller teknologi med et potensial til å bli utnyttet til skadelige formål og som truer folkehelse eller nasjonal sikkerhet, selv om forskningen har en annen hensikt.

Forebyggende sikkerhet benyttes i sikkerhetsloven og omfatter både tiltak som reduserer sannsynligheten for at en hendelse inntreffer og tiltak som reduserer virkningene ved en slik hendelse.

Forebyggende sikkerhetsarbeid er planlegging, tilrettelegging, gjennomføring og kontroll av forebyggende tiltak mot sikkerhetstruende virksomhet og følger av slik virksomhet.

Forskningsfrihet innebærer retten til å fritt utforme forskningsspørsmål, velge og utvikle teorier, samle empirisk materiale, utforme og bruke akademiske forskningsmetoder, til å rette kritisk søkelys mot aksepterte sannheter og frembringe nye ideer. Det omfatter retten til å dele og publisere forskningsresultater åpent, både gjennom opplæring og undervisning. Forskerne har rett til å uttrykke sine meninger uten at dette får negative følger for deres arbeid og karrierer eller at de blir utsatt for sensur eller diskriminering ved institusjonen de arbeider i. Det inkluderer friheten til å forme fagforeninger, akademiske organisasjoner og vitenskapelige møteplasser.

Forskningsintegritet defineres i kraft av hovedprinsippene pålitelighet, ærlighet, respekt og ansvarlighet. Forskningsintegritet innebærer at disse prinsippene tas i bruk i alle ledd av forskningsprosessen.

Hybride/sammensatte trusler I Meld.St. 9 (2022-2023) *Nasjonal kontroll og digital motstandskraft for å ivareta nasjonal sikkerhet. Så åpent som mulig, så sikkert som nødvendig*, beskrives sammensatte trusler som «en betegnelse på strategier for konkurranse og konfrontasjon under terskelen for direkte væpnet konflikt, som kan kombinere diplomatiske, informasjonsmessige, militære, økonomiske, finansielle, etterretningsmessige og juridiske virkemidler for å nå strategiske målsettinger. Sammensatte trusler kan forekomme i sikkerhetspolitiske gråsoner, der formålet er å skape splid og destabilisering. Virkemiddelbruken kan være bredt distribuert og kombinere åpne, fordekte og skjulte metoder. Virkemiddelbruken kan være rettet mot konkrete aktiviteter eller situasjoner, eller være innrettet mer langsiktig for å skape tvil, undergrave tillit og ved dette svekke våre demokratiske verdier. Sammensatte trusler er i sin natur komplekse og utfordrer tidlig varsling, omforent situasjonsforståelse samt effektiv og samordnet håndtering».

Interessekonflikter og forpliktelseskonflikter. Interessekonflikter er et sett av omstendigheter som skaper en risiko for at profesjonelle vurderinger eller handlinger kan bli påvirket av andre interesser. Forpliktelseskonflikter er situasjoner der et individ tar på seg for stor arbeidsbyrde, eller konflikterende oppgaver, fra ulike oppdragsgivere.

Kunnskapssikkerhet referer til å forhindre uønsket overføring av sensitiv kunnskap og teknologi med negative følger for nasjonal sikkerhet og innovasjonsevne. Begrepet dekker aktiviteter rettet mot å påvirke og forstyrre aktiviteter på vegne av utenlandske statlige aktører innenfor høyere utdanning og forskning. Slike aktiviteter kan føre til sensur og svekke akademisk frihet. Kunnskapssikkerhet dekker også etiske problemstillinger knyttet til samarbeid med land der grunnleggende rettigheter ikke respekteres.

Land av bekymring referer til land som pekes ut i de årlige nasjonale trusselvurderingene til E-tjenesten, PST og NSM som høyrisikoland.

Nasjonal sikkerhet er statssikkerhet og en avgrenset del av samfunnssikkerhetsområdet, som er av vesentlig betydning for statens evne til å ivareta nasjonale sikkerhetsinteresser.

Nasjonale sikkerhetsinteresser er landets suverenitet, territorielle integritet og demokratiske styreform og overordnede sikkerhetspolitiske interesser knyttet til; (a) de øverste statsorganers virksomhet, sikkerhet og handlefrihet, (b) forsvar, sikkerhet og beredskap, (c) forholdet til andre stater og internasjonale organisasjoner, (d) økonomisk stabilitet og handlefrihet, og (e) samfunnets grunnleggende funksjonalitet og befolkningens grunnleggende sikkerhet.

Risiko er et mål som kombinerer sannsynligheten og virkningen av en hendelse. Risiko er summen av verdier som virksomheten skal beskytte, det eksterne trusselbilde og virksomhetens sårbarheter. En risikovurdering er et verktøy for å identifisere uønskede hendelsen og risikoen for at disse skal inntreffe.

Samfunnssikkerhet er samfunnets evne til å verne seg mot og håndtere hendelser som truer grunnleggende verdier og funksjoner og setter liv og helse i fare. Slike hendelser kan være utløst av naturen, være utslag av tekniske eller menneskelige feil eller bevisste handlinger.

Statssikkerhet er ivaretagelse av statens eksistens, suverenitet, territorielle integritet og politiske handlefrihet. Statssikkerhet har tradisjonelt vært knyttet til forsvaret av territoriet mot væpnede angrep, men den kan også utfordres ved påvirkning med ulike former for pressmidler mot norske myndigheter og samfunnsaktører.

Trussel er en ekstern aktør eller et eksternt forhold som kan påvirke egen virksomhet og virksomhetens verdier på en negativ måte gjennom å utnytte virksomhetens interne sårbarheter. I arbeidet med risikostyring er trusler og verdier de elementene som ligger fast, mens sårbarheter er elementet som virksomheten kan påvirke bl.a. ved å gjennomføre risikoreduserende tiltak.

Utenlandsk innblanding er handlinger utført av, eller på vegne av, en utenlandsk aktør, som er påtvunget, skjult, villedende eller korrumpierende og som står i motsetning til nasjonal suverenitet, verdier og interesser. Dette inkluderer for eksempel forskere som skjuler militære forbindelser eller forbindelser med utenlandske stater eller selskap og cyberangrep.

Utenlandsk påvirkning forgår på en åpen og transparent måte. Alle land påvirker andre land gjennom ulike metoder, for eksempel gjennom kulturutveksling eller kulturelle arrangement eller språkkurs i utlandet.

Verdier brukes til å, på den ene siden, referere til normer og prinsipper, som akademisk frihet. På den andre siden brukes begrepet «verdier» i sammenheng med verdivurdering og risikoanalyse. Her referer verdier til alt som er beskyttelsesverdig og kan trues, for eksempel liv og helse, informasjon, materielle verdier og omdømme. Verdier og trusler kan ikke påvirkes med tiltak, det er sårbarhetene i virksomheten (for eksempel organisatoriske eller tekniske) som virksomheten kan redusere ved å treffe tiltak, og dermed redusere risikoen.

Sammendrag

Retningslinjer for ansvarlig internasjonalt samarbeid skal være en ressurs for kunnskapssektoren til å styrke sine risikovurderinger, sårbarhetsanalyser og sikkerhetsrutiner i forbindelse med inngåelse og gjennomføring av internasjonalt samarbeid i en utfordrende verden. Retningslinjene skal sikre ivaretagelse av akademiske verdier og forskningsetiske standarder, og nasjonale interesser, med vekt på utenlandsk etterretning og påvirkningsarbeid, digital sikkerhet og uønsket kunnskapsoverføring. Et bredt sett av representanter for kunnskapssektoren og myndigheter i inn- og utland har blitt konsultert i utviklingen av disse retningslinjene.

Økt oppmerksomhet rettet mot institusjonell sårbarhet og sikkerhetstrusler kan medføre en risiko for at sikkerhetshensyn overskygger behovet for internasjonalt samarbeid i kunnskapssektoren. Det er viktig å understreke at internasjonalt kunnskapssamarbeid er en del av nasjonal beredskap. Åpenhet og deling er viktige forutsetninger for god forskning og undervisning, men deler av kunnskapen kan ikke deles ukritisk. Planlegging og evaluering av internasjonalt samarbeid må ta høyde for både det faglige strategiske behovet for samarbeid og sikkerhetsrisiko.

Målgruppen for disse retningslinjene er universiteter, høyskoler, samt instituttsektoren og andre institusjoner med internasjonalt samarbeid om forskning, innovasjon og høyere utdanning. Mange av anbefalingene vil også være relevante for helseforetakene og norske bedrifter, spesielt kapitlene om eksportkontroll, partnerskap på forskningsfeltet og avtaler om utdannings- og forskningssamarbeid.

Retningslinjene trekker veksler på europeiske retningslinjer, nasjonale råd og veiledninger, og foreslår vurderinger og fremgangsmåter basert på det vi så langt kjenner til av utfordringer og sårbarheter i norsk kunnskapssektor. Retningslinjene gir en oversikt over lover og andre føringer som norsk kunnskapssektor må overholde, og tilgjengeliggjør rapporter, veiledere, sjekklister og maler. Retningslinjene er et verktøyskrin. Institusjonene må selv finne svar på de utfordringene og sårbarhetene som det pekes på, ut fra deres institusjonelle særpreg, eksisterende systemer og former for/omfang av internasjonalt samarbeid. Arbeidet for å sikre norske kunnskapsinstitusjoner bedre vil kreve systematisk oppmerksomhet og ressurser. Dette arbeidet er imidlertid viktig for å beskytte akademisk frihet, forskningsintegritet og institusjonelt handlingsrom på sikt.

Sentrale råd rettet mot institusjonsledelse og administrasjon

- Foreta en systematisk verdivurdering, risiko- og sårbarhetsanalyse for å identifisere konkrete sikkerhetsutfordringer og press mot akademisk frihet og forskningsintegritet ved institusjonen.
- Differensier tilgang til verdifull informasjon og infrastruktur.
- Lag rutiner for bakgrunnsjekk for ansettelser på områder med høy sikkerhetsrisiko.
- Få oversikt over internasjonale samarbeidsavtaler og forskningssamarbeid ved institusjonen og identifiser samarbeid med land hvor akademisk frihet er truet, land av bekymring basert på nasjonale trusselvurderinger ([E-tjenesten](#), [PST](#), og [NSM](#)) og land som omfattes av [nasjonalt sanksjonsregelverk](#).
- Lag rutiner som fanger opp samarbeid som kan omfattes av eksportkontrollforskriften og tilgjengeliggjør støtte til fagmiljøene i vurderingene ved inngåelse av internasjonalt samarbeid, rekruttering av ansatte og invitasjon av gjesteforskere.
- Bygg kompetanse og bevissthet om akademiske verdier, sikkerhetsrisiko og forskningsetiske dilemma i alle deler av kunnskapsinstitusjonen.
- Opprett kontaktpunkt med tydelig ansvars plassering i organisasjonen for forskningsetiske utfordringer, for varsling om press fra eksterne aktører eller for sikkerhetsbrudd. Ved vanskelige vurderinger, ta kontakt med relevante myndigheter.
- Etabler egne møteplasser for erfaringsdeling og diskusjon av komplekse problemstillinger.

Sentrale råd rettet mot fagmiljø

- Orienter dere om land, politisk kontekst, partnerinstitusjon og fagmiljø ved inngåelse av kunnskapssamarbeid med hensyn til sikkerhetsutfordringer, lover og reguleringer og mulige utfordringer for akademiske verdier og etikk.
- Ha forventningsavklaringer med partnere mht. akademisk frihet og forskningsetikk i planleggingsprosessen og søk å organisere i størst mulig grad likeverdige partnerskap med hensyn til finansiering, interesser m.m.
- Gjør risikovurderinger mht. akademisk frihet, forskningsetikk, og eksportkontroll basert på informasjon om landkontekst, og planlegg mottiltak.
- Ved samarbeid med utfordrende land, avgrens samarbeidet strategisk, nedfell forventninger til overholdelse av akademisk frihet og forskningsetikk o.a. i avtaleverk. Diskuter på forhånd hvilke brudd som vil føre til at avtalen må avsluttes, hvordan en slik avslutning sikres i samarbeidsavtaler og i praktisk håndtering.
- Ved vanskelige vurderinger, søk råd hos støttetjenester på institusjonen og/eller hos relevante myndigheter.

Forslaget til retningslinjer som presenteres i denne rapporten bør betraktes som en begynnelse på et langsiktig arbeid. For å ha verdi, må retningslinjene tas bredt i bruk og omsettes til praksis. Retningslinjene bør også justeres og videreutvikles over tid i et samarbeid mellom kunnskapssektor og myndigheter, for å adressere nye utfordringer og behov. Kunnskapssikkerhet handler om å forhindre uønsket overføring av sensitiv kunnskap og teknologi med negative følger for nasjonal sikkerhet og innovasjonsevne. Dette er et komplekst problemfelt. Kryssende hensyn og behov må veies mot hverandre. Målet er proporsjonalitet i sikkerhetstenkningen, slik at behovet for bredt internasjonalt kunnskapssamarbeid og grunnleggende verdier som akademisk frihet, åpenhet, og deling blir ivarettatt.

1 Introduksjon

1.1 Bakgrunn og mandat

Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse (HK-dir) og Forskningsrådet har fått i oppdrag fra Kunnskapsdepartementet (KD) å utarbeide retningslinjer for ansvarlig internasjonalt samarbeid. Formålet er å bidra til kunnskap om muligheter og utfordringer i internasjonalt kunnskapssamarbeid. Målgruppen er universiteter, høyskoler, samt instituttsektoren og andre institusjoner med internasjonalt samarbeid om forskning, innovasjon og høyere utdanning. Retningslinjene vil også være relevante for helseforetak og norske bedrifter.

Bakteppet er en sikkerhetspolitisk situasjon i endring og økt stormaktsrivalisering, der kunnskap og teknologiutvikling står sentralt. [Meld.St.9 \(2022-2023\) Nasjonal kontroll og digital motstandskraft for å ivareta nasjonal sikkerhet - Så åpent som mulig, så sikkert som nødvendig](#), peker på et komplekst trusselbilde. Begrepet sammensatte, eller hybride, trusler, viser til handlinger utført av statlige og ikke-statlige aktører, som har som mål å skape splid og destabilisering, undergrave tillit og svekke politiske systemer. Strategiene kan være langsiktige, både åpne og fordekte, og omfatte ulike virkemidler, som økonomiske, politiske, sivile, militære, og informasjons- og etterretningsmessige.

Den norske kunnskapssektoren er åpen, internasjonalt orientert og forvalter og utvikler kunnskap på høyt nivå. Internasjonalisering er ønsket politikk og en forutsetning for at norske fagmiljøer skal kunne følge den internasjonale kunnskapsutviklingen. Samarbeid med fagmiljø i andre land er en integrert del av forskning og høyere utdanning. Samtidig gjør det sektoren utsatt og sårbar. De nasjonale trusselvurderingene har i flere år pekt på kunnskapssektoren som et mål for utenlandsk etterretning og påvirkning. Kjente eksempler er digitale angrep, utplassering av studenter og ureglementert bruk av laboratoriefasiliteter blant gjesteforskere. Finansielle bindinger og avhengigheter kan også føre til ulike former for press.

En rekke land, samt internasjonale organisasjoner som EU og OECD, har nylig publisert retningslinjer for ansvarlig internasjonalt samarbeid. Arbeidet internasjonalt, særlig i EU, er også en viktig del av konteksten for arbeidet med norske retningslinjer. I norsk sammenheng ble prinsippet om ansvarlighet i internasjonalt samarbeid introdusert i den nye [Panoramastrategien \(2021-2027\)](#) for kunnskapssamarbeid med prioriterte land utenfor Europa (USA, Canada, Brasil, India, Sør-Afrika, Russland, Kina, Japan og Korea). Betydningen av god balanse mellom åpenhet og aktsomhet trekkes også frem i den nye [Langtidsplan for forskning og høyere utdanning \(2023-2032\)](#).

Oppdraget fra KD legger til grunn at ivaretagelse av nasjonale sikkerhetsinteresser må balanseres mot fortsatt åpenhet i norsk forskning og høyere utdanning. Sektoren må rustes for å kunne håndtere det komplekse utfordringsbildet, samtidig som internasjonalt samarbeid opprettholdes og styrkes. KD vektlegger også ivaretagelse av akademisk frihet og forskningsetiske standarder. Hensikten med retningslinjene er at de skal være en ressurs i arbeidet med å planlegge internasjonalt samarbeid, slik at ulike hensyn best mulig kan ivaretas og balanseres. Retningslinjene skal ikke brukes i styring av sektoren, men være et praktisk verktøy for institusjoner og fagmiljø. Det vil fremdeles være institusjonene og fagmiljøene selv som vurderer hvem de skal inngå samarbeid med, ut fra egne planer og prioriteringer, gitt at dette foregår i tråd med gjeldende regelverk.

Oppdraget fra KD legger videre til grunn at retningslinjene skal ha relevans uavhengig av land og fag. Mange problemstillinger er landuavhengige. Samarbeidskonstellasjoner, verdikjeder, eierskap og digitale flater er i dag også utpreget multinasjonale. Bindinger og nasjonalt opphav kan være vanskelig å avdekke. Likefullt vil spesielle utfordringer knytte seg til bestemte land. Et sentralt råd i rapporten er derfor å bygge kompetanse om samarbeidsland og partnerinstitusjoner. Også når det gjelder fag vil det være varierende utfordringer. Samtidig kan utfordringene variere fra prosjekt til

prosjekt innenfor samme fagområde. Det generelle rådet rapporten gir, er å kartlegge egne interesser, verdier og sårbarheter, og være bevisst hva som må sikres ved avtaleinngåelse i det enkelte samarbeidsprosjekt.

En del tiltak som er foreslått i rapporten er frivillige, og må vurderes ut fra institusjonelle behov, det konkrete samarbeidets karakter og den spesifikke nasjonale og internasjonale konteksten det inngår i. Andre tiltak er pålagt ved lov og forskrifter. Det gjelder en del systemer og rutiner for sikkerhet i egen organisasjonen, eksportkontroll og relasjoner til [land som er underlagt norske sanksjoner](#).

Proporsjonalitet er et viktig prinsipp. Tiltak må være tilpasset risikobildet i det enkelte tilfelle. Risiko kan reduseres, men ikke elimineres. Det er svært viktig å unngå at systemer for sikkerhetshåndtering legger unødvendige begrensninger på samarbeid og kunnskapsutveksling. Forskningsfronten er internasjonal. Land Norge ikke har sikkerhetspolitisk samarbeid med, som Kina, ligger i tet på flere områder. Nasjonal sikkerhet og beredskap avhenger også av tilgang til kunnskap internasjonalt. Det er videre viktig å være bevisst at økt oppmerksomhet rundt sikkerhet og internasjonale trusler, dersom det ikke håndteres på en god og nyansert måte, kan ha uheldige konsekvenser i form av innskrenket ytringsrom, mistillit og stigmatisering av grupper og enkeltpersoner.

Nøkkelen til godt internasjonalt samarbeid ligger i god planlegging. Formålet med samarbeidsprosjektet og forutsetninger for at det skal lykkes må være gjennomtenkt. Vurderinger av risikofaktorer må bygge på kunnskap, gjøres på et tidlig tidspunkt og underveis i samarbeidet. Nødvendige systemer og ansvarsfordeling knyttet til risikohåndtering må være på plass. Ikke minst er samarbeid og informasjonsutveksling viktig, både ved den enkelte institusjon, på tvers i sektoren og mellom institusjoner og myndigheter. Dialog mellom institusjoner og myndigheter er viktig også for å sikre rammer for sikkerhetsstyring i kunnskapssektoren som ikke unødig hindrer internasjonalt samarbeid og den internasjonale kunnskapsflyten som forskning er helt avhengig av.

1.2 Kunnskapsgrunnlag

Forslaget til norske retningslinjer som presenteres i denne rapporten henter mye inspirasjon fra internasjonale ressurser og retningslinjer. Særlig relevant er EU, som norske forsknings- og utdanningsinstitusjoner er knyttet til gjennom det europeiske utdannings- og forskningsområdet. Systemer for sikkerhetshåndtering bør i størst mulig grad være harmonisert med resten av Europa, for å legge til rette for samarbeid i Horisont Europa og Erasmus+. Et viktig referansedokument har vært EU rapporten [Tackling Foreign Interference \(2022\)](#).

Samtidig må arbeidet med ansvarlig internasjonalt samarbeid være tilpasset en norsk kontekst. Utfordringsbildet er et annet i Norge enn i mange andre land. Utdannings- og forskningsinstitusjoner i land som USA, Storbritannia og Australia, har hatt omfattende internasjonal rekruttering av ansatte og ikke minst studenter, som utgjør en viktig inntektskilde. Mange institusjoner har også etablert campuser i andre land. Norske høyere utdannings- og forskningsinstitusjoner er små i en internasjonal målestokk. De har stor autonomi, og en utpreget flat struktur sammenlignet med mange institusjoner internasjonalt. Stor grad av frihet innebærer stort ansvar for den enkelte institusjon, forsker og underviser. Det kan oppleves utfordrende. På den andre siden vil en relativt liten sektor og kort avstand mellom institusjoner og myndigheter, kunne legge til rette for dialog og informasjonsdeling. Flere norske institusjoner har den senere tiden utviklet egne ressurser og retningslinjer for ansvarlig internasjonalt samarbeid. Enkelte ressurser som er åpent tilgjengelige er delt i denne rapporten. Det er viktig å legge til rette for ytterligere erfarings- og informasjonsdeling fremover.

Det er begrenset kunnskap om hvilke utfordringer norske forsknings- og høyere utdanningsmiljøer opplever gjennom internasjonale kontaktpunkt og samhandlingsflater, og hvordan disse håndteres. Som del av dette prosjektet ble det lyst ut et anbud for å få utført en kartleggingsstudie. NUPI fikk oppdraget.

Resultatene er publisert i rapporten [Utfordrende kunnskapssamarbeid: Etiske og sikkerhetsrelaterte utfordringer som forskere og kunnskapsinstitusjoner møter i internasjonalt samarbeid \(2022\)](#).

Studien dekker alle vitenskapelige disipliner og favner de fleste akkrediterte høyere utdanningsinstitusjoner og forskningsinstitutt som mottar statlig grunnfinansiering i Norge. Spørreundersøkelser ble sendt ut til tre utvalg: 200 forskere med prosjektstøtte fra INTPART- og UTFORSK-programmene, 30 akkrediterte universitet og høyskoler i Norge ved den sentrale ledelsen, og forskningsinstitutt som i 2022 har mottatt grunnfinansiering fra Forskningsrådet. I tillegg ble det gjennomført fokusgruppeintervju og intervju med enkeltpersoner, både faglige og administrativt ansatte fra ulike fagmiljøer og nivå.

Overordnede funn i NUPIs studie tyder på at forskere og kunnskapsinstitusjoner i Norge ikke opplever uhåndterlige etiske og sikkerhetsrelaterte utfordringer knyttet til internasjonalt samarbeid. Opplevelsene er imidlertid delte. Datagrunnlaget gir ikke grunnlag for å si noe om omfang av utfordringer innenfor ulike fagområder, men noen typer utfordringer er mer vanlige innenfor noen fag. Mange er vant til å håndtere ulike typer risiko og er tilfredse med måten det gjøres på. Samtidig opplever mange at utfordringene blir flere og mer krevende å håndtere.

Det er behov for mer kunnskap om utfordringer kunnskapssektoren møter gjennom internasjonale samarbeid og kontaktflater. Bildet er variert, og det vil være nyttig med mer innsikt i situasjonen innenfor ulike fagområder. Det er også ønskelig å kartlegge studentenes erfaringer. NUPI-studien indikerer at dette er et område institusjonene mangler god oversikt over, noe flere informanter uttrykker bekymring for.

1.3 Rapportens struktur

Rapporten er delt inn i ulike tematiske bolker. Under hver bolk redegjøres det først kort for den aktuelle tematikken, inkludert lovverk og politikk der det er aktuelt. Deretter presenteres anbefalte vurderinger og fremgangsmåter. Retningslinjene er strukturert etter ulike brukergrupper, der dette er naturlig. Deler av retningslinjene er rettet inn mot institusjonens ledelse og administrasjon (for eksempel HR-avdeling, forskningsadministrativ avdeling, internasjonalt kontor, IT-seksjon), andre er utformet som ressurser for forskere og undervisere som skal etablere eller videreutvikle internasjonale samarbeidsprosjekter.

Rapportens siste deler er viet kunnskapsbehov og myndighetsnivået. Det gis en oversikt over ulike myndighetsorganer og deres ansvarsområder, og foreslås et eget nasjonalt kontaktpunkt for internasjonalt kunnskapssamarbeid. Helt foran er det en ordliste med definisjoner av sentrale begrep. Begrepet «verdi» avklares innledningsvis, ettersom det i rapporten har en dobbel betydning. Det viser for det første til normer og prinsipper, som akademisk frihet. For det andre brukes det om alt som er beskyttelsesverdig og kan trues. I [Veileder i risiko- og sårbarhetsanalyser for kunnskapssektoren](#), utviklet av [Råd for samfunnssikkerhet og beredskap i kunnskapssektoren \(Beredskapsrådet\)](#), kategoriseres verdier som liv og helse, informasjon, materielle verdier og omdømme.

Mye av arbeidet med retningslinjene har bestått i å fremskaffe en oversikt over lov- og regelverk, politiske føringer, eksisterende rapporter, ressurser, veiledere og retningslinjer på ulike områder, og presentere disse samlet. Det er lenket til ulike kilder i teksten. I tillegg er det en samlet oversikt over ressurser og rapporter bakerst.

2 Akademiske verdier og ansvar

2.1 Akademisk frihet

[Lov om universiteter og høyskoler \(universitets- og høyskoleloven\) § 1-5](#) regulerer faglig frihet og ansvar ved norske universiteter og høyskoler. Loven slår fast at institusjonene skal fremme og verne akademisk frihet og sørge for åpenhet om resultater fra forskning og utviklingsarbeid. Rettighetene omfatter bl.a. frihet til å velge forskningsobjekt, metode og publiseringsmåte. Pliktene innebærer å respektere vitenskapens normer og etikk.

Instituttsektoren og næringslivet er ikke omfattet av UH-loven. Den akademiske friheten er her noe mer begrenset, gjennom arbeidsgivers og oppdragsgivers styringsrett. Her er det primært [Lov om organisering av forskningsetisk arbeid \(forskningsetikkloven\)](#) som regulerer rammene for forskningsaktiviteten, derunder krav om å følge [anerkjente forskningsetiske normer](#). Retningslinjene for grunnfinansiering til forskningsinstitutter slår også fast at instituttene må legge til rette for at prinsippet om akademisk frihet skal gjelde all offentlig finansiert forskning.

Den akademiske friheten har et sterkt rettslig vern i Norge, men den er ikke absolutt. Juridisk vil den kunne begrenses av bl.a. [forskningsetikkloven](#), [statsansatteloven](#), [likestillings- og diskrimineringsloven](#), [arbeidsmiljøloven](#), [sikkerhetsloven](#) og [eksportkontrollloven](#).

Vernet om akademisk frihet står sterkt også i norsk politikk. Flere offentlige utredninger og stortingsmeldinger de senere årene vier temaet stor plass. Som del av arbeidet med [langtidsplanen for forskning og høyere utdanning](#), ble det satt ned et utvalg ledet av Anine Kierulf, som skulle utrede vilkårene for den akademiske ytringsfriheten i Norge. Rapporten, [Akademisk ytringsfrihet. God ytringskultur må bygges nedenfra, hver dag \(NOU 2022: 2\)](#), viser til begrensninger i akademisk frihet i flere land, inkludert allierte land, og utfordringer som følger av samarbeid med autoritære stater. Et sentralt dilemma utvalget peker på, er at internasjonalt samarbeid både kan beskytte og utfordre akademisk frihet. Det kan gi enkeltforskere fra andre land beskyttelse mot myndighetsinngrep, men samtidig innebære at forskere og studenter fra norske institusjoner utsettes for press og restriksjoner fra aktører og myndigheter i andre land. Her kan det føyes til at forskere i enkelte land kan oppleve å få utfordringer med egne myndigheter, på grunn av internasjonalt samarbeid. Som oppfølging av Kierulf-utvalgets rapport vil regjeringen, ifølge langtidsplanen, arbeide for at akademisk frihet fremmes gjennom internasjonalt samarbeid.

Forslag til ny universitets- og høyskolelov skal etter planen legges frem i 2023. Forslaget vil bl.a. bygge på Aune-utvalgets rapport [Ny lov om universiteter og høyskoler \(NOU 2020: 3\)](#). Utvalget peker på at spørsmål om akademisk frihet kan opptre i forbindelse med samarbeid innenfor utdanning og forskning. Det vises til oppdragsforskning, men også internasjonale samarbeidsprosjekter. Utvalget understreker at kravet om å fremme og verne akademisk frihet gjelder «også ved samarbeid med andre, både myndigheter og private aktører i inn- og utland» (s.135).

Akademisk frihet er også høyt på agendaen i internasjonale organisasjoner. [Magna Chartum Universitatum](#), signert av europeiske universitetsrektorer i anledning 900-årsjubileet til Bologna-universitetet i 1988, beskriver akademisk frihet og institusjonell autonomi som fundamentet for universitetet som institusjon. Charteret ble starten på Bologna-prosessen, som Norge sluttet seg til i 1999. [Roma-kommunikeet](#), signert i 2020 av ministre med ansvar for høyere utdanning innenfor Bologna-prosessen, viser også til prinsippene nedfelt i Magna Chartum Universitatum. Samme året sluttet Norge seg til [Bonn-deklarasjonen for akademisk frihet](#), vedtatt på ministerkonferanse i det europeiske forskningsområdet (ERA). Her inngår en felles definisjon av akademisk frihet.

Press mot akademisk frihet er ikke forbeholdt internasjonale sammenhenger, jamfør Kierulf-utvalgets rapport. Kierulf-utvalget beskriver også hvordan press mot akademisk frihet gjør seg

gjeldende i nære samarbeidsland på nye og alvorlige måter. Forutsetningene for å oppfatte og håndtere press vil imidlertid kunne variere.

NUPI-studien [Utfordrende kunnskapssamarbeid](#), viser til eksempler på hvordan akademiske verdier og normer kan komme under press i internasjonalt samarbeid. Det kan handle om sprik i forskningsetiske prinsipper mellom land, partnere med roller og bindinger som svekker tilliten til deres uavhengighet, og press for å tilpasse ytringer og presentasjon av forskningsfunn og undervisningsopplegg. Eksempler som gis, knytter seg til spørsmål om kjønn og seksualitet, etniske minoriteter, territorielle grenser og geografiske betegnelser. Forskere og institusjoner opplever at internasjonale kolleger vegrer seg for å delta i enkelte faglige aktiviteter, som kurs og gjesteforedrag, på grunn av politiske restriksjoner i hjemlandet.

En annen utfordring mange av respondentene er opptatt av, er at overdrevent sikkerhetsfokus kan medføre diskriminering og mistenkeliggjøring av ansatte og studenter, og legge unødvendige begrensninger på internasjonalt samarbeid. Åpenhet, inkludering og samarbeid er akademiske verdier som skal beskyttes, men som også kan komme under press gjennom risikoforebyggende tiltak. Det er viktig å være bevisst dette.

Utfordringer og dilemma knyttet til akademiske verdier og normer i internasjonale samarbeidsprosjekter beskrives også i internasjonale rapporter og retningslinjer. En del land har rekruttert mange internasjonale studenter og institusjonene avhenger av dem finansielt. Det kan sette dem i en sårbar situasjon. Situasjonen er en annen i Norge. Eksempler fra andre land kan likevel være nyttige som et utgangspunkt for refleksjon og diskusjon. Rapporten [Managing Risks in Internationalisation: Security Related Issues \(Universities UK, 2020\)](#), tar bl.a. opp vanskelig situasjoner som kan oppstå ved at internasjonale studenter (og gjesteforskere) kan være utsatt for overvåking og være underlagt lover i hjemlandet som begrenser deres frihet også under utenlandsopphold. Enkelte institusjoner i Storbritannia har innført tiltak for å beskytte disse. Det kan være ved å innføre [Chatham House Rule](#) i seminarer og åpne for at oppgaver leveres inn anonymt. Rapporten anbefaler at det gjøres egne vurderinger for digitale plattformer, der det er mulig å gjøre opptak. [Det australske utdanningsdepartementet har publisert cases](#), som bl.a. omhandler akademisk frihet på internasjonale samhandlingsarenaer.

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter for institusjonens ledelse og administrasjon

- Har institusjonen gjennom egne strategier, planer og reglement forpliktet seg til å verne og fremme akademisk frihet?
- Tar institusjonen ansvar for å bygge kompetanse og bevissthet om akademisk frihet blant ansatte, studenter og besøkende, for eksempel i form av kurs/seminar?
- Har institusjonen systemer for å fange opp brudd og trusler mot akademisk frihet, og rutiner for å håndtere dette?
- Ved inngåelse av internasjonale samarbeidsavtaler (se også eget kapittel om samarbeidsavtaler):
 - Er det risiko for at finansieringskilder kan føre til bindinger som er uheldige?
 - Er det risiko for at ikke-akademiske aktører i andre land får innflytelse på forskning og undervisning utover det som er ønskelig eller akseptabelt?
 - Bør rammebetingelser for akademisk frihet klargjøres i avtaleteksten?
 - Har institusjonen fremgangsmåter for når og hvordan samarbeid avsluttes dersom brudd på akademisk frihet og andre sentrale verdier avdekkes?

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter for fagmiljø

- Diskuter med partnerne hva akademisk frihet betyr i det konkrete prosjektet.
- Er kjennskapen til rammebetingelser for akademisk frihet i partnernes hjemland tilstrekkelig god?
- Vil begrensninger i akademisk frihet på partnerens side kunne få betydning for samarbeidet?
- Bør rammebetingelser for akademisk frihet i samarbeidet nedfelles i samarbeidsavtalen? Det kan for eksempel være snakk om betingelser for publisering av funn. Se ellers kapittel 6 om avtaler på forsknings- og utdanningsfeltet.
- Vær bevisst at finansielle bindinger kan påvirke den akademiske friheten.
- Sørg for åpenhet om egen og andres finansielle bindinger.

2.2 Forskningsetikk og integritet

Forskningsetikk og det at forskningen skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer, er en forutsetning for god og ansvarlig forskning og for tillit til forskningen. Opplæring i forskningsetikk er en lovpålagt plikt. Mange av spørsmålene og utfordringene som adresseres i denne rapporten, berører forskningsetikken. En nylig utgitt OECD- rapport, [Integrity and Security in the Global Research Ecosystem \(2022\)](#), understreker, som tittelen indikerer, at forskningsintegritet, sikkerhet og internasjonalt forskningssamarbeid er tett forbundet.

Forskningsetikk kan defineres som [verdier, normer og institusjonelle ordninger som bidrar til å konstituere og regulere vitenskapelig virksomhet](#). Forsknings integritet og tillit til forskning, forutsetter at forskerfellesskapet forplikter seg til slike standarder, og at også andre aktører i forskningssystemet anerkjenner og etterlever etiske og juridiske rammer for forskning. [Lov om organisering av forskningsetisk arbeid \(forskningsetikkloven\)](#) regulerer organiseringen av arbeidet med forskningsetikk i Norge. Formålet med loven er å bidra til at all forskning i offentlig og privat regi skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer (§ 1). Loven slår fast at forskningsinstitusjonene har et ansvar for opplæring i forskningsetiske normer og for behandling av saker som gjelder mulige brudd på forskningsetiske normer (§ § 5 og 6).

I Norge er anerkjente forskningsetiske normer definert gjennom nasjonale forskningsetiske retningslinjer. Det er forskersamfunnet selv som definerer innholdet i forskningsetikken. [De nasjonale forskningsetiske komiteene \(FEK\)](#) består av faglig uavhengige komiteer og utvalg, og er bredt sammensatt av forskere og lekpersoner. Komiteene utarbeider [nasjonale forskningsetiske retningslinjer og veiledere for ulike fagområder](#). FEK har også utformet [generelle forskningsetiske retningslinjer](#), som inngangsport til forskningsetiske prinsipper og normer på tvers av fag. Følgende prinsipper er inkludert:

- **Respekt:** Personer som deltar i forskning, som informanter eller på annen måte, skal behandles med respekt.
- **Gode konsekvenser:** Som forsker skal man etterstrebe at ens aktivitet har gode konsekvenser, og at mulige uheldige konsekvenser er akseptable.
- **Rettferdighet:** Ethvert forskningsprosjekt skal være rettferdig utformet og utført.
- **Integritet:** Forskeren plikter å følge anerkjente normer og opptre ansvarlig, åpent og ærlig overfor kolleger og offentlighet.

Det er også utarbeidet et felles europeisk rammeverk, [The European Code of Conduct for Research Integrity](#), som er innlemmet i Horizon 2020, EUs rammeprogram for forskning og innovasjon (Article 35 Ethics and Research Integrity). Ny versjon skal ferdigstilles våren 2023. De europeiske retningslinjene for forskningsintegritet supplerer den norske lovgivningen og de forskningsetiske retningslinjene innenfor ulike fagområder. De er [tilrettelagt på norsk](#) av FEK på oppdrag fra KD.

Ettersom fagområdene er forskjellige, og reguleringen av forskningsetikken varierer på ulike områder og i ulike land, kan det være utfordringer knyttet til tverrfaglighet og internasjonalt samarbeid. Behovet for å sikre forskningens integritet gjennom en felles forståelse blant forskningsmiljøene på globalt nivå, førte til lanseringen av verdenskonferansen om forskningsintegritet. [Montreal-erklæringen](#) fra 2013 inneholder 20 prinsipper som bør ligge til grunn for forskningssamarbeid. Budskapet i erklæringen er at partnere i samarbeid må ta kollektivt ansvar for troverdigheten til det samlede forskningssamarbeidet.

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter for institusjonens ledelse og administrasjon

- Vurder om informasjon om normer og retningslinjer, systemer og prosedyrer for forskningsintegritet og -etikk, ligger lett tilgjengelig på institusjonens hjemmesider.
- Vurder behovet for å gi styrket opplæring i forskningsetiske retningslinjer og prinsipper for akademisk virke underveis i utdanningsløpet og internt i organisasjonen.
- Vurder om institusjonen i tilfredsstillende grad har etablert mekanismer for håndtering av mistanke om brudd på forskningsetiske normer.
- Vurder om det er etablert tilfredsstillende rutiner for avklaring av inhabilitet/interessekonflikter i forhold til forskningsutførelse, finansiering, fagfelleevaluering, evaluering og samarbeid.
- Vurder om prosedyrer knyttet til publisering og formidling av forskning er tilstrekkelig spesifisert, eksempelvis knyttet til retningslinjer for forfatterskap og prosedyrer for håndtering av eventuelle tvister.
- Vurder behovet for å etablere diskusjonsfora der det tilrettelegges for refleksjon rundt etiske dilemma og interessekonflikter.

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter for fagmiljø

- Vurder hvilke forskningsetiske retningslinjer og reguleringer som er relevante i det aktuelle forskningsprosjektet.
- Vurder forskningsetiske spørsmål i forkant av internasjonale samarbeid. Det kan være varierende oppfatninger og ulike lover i forskjellige land.
- Vurder om alle som utfører eller deltar i forskningen, er godt kjent med anerkjente forskningsetiske normer.
- Vurder implikasjoner knyttet til helse, miljø og sikkerhet i samfunnet, hos medarbeiderne og hos andre som er tilknyttet eller berørt av forskningen.
- Vurder potensiell skade og risiko som kan oppstå på grunn av forskningen.

2.3 Åpen forskning og deling

Åpen forskning vil si åpenhet og kunnskapsdeling i forskningsprosesser, slik at kunnskap gjøres tilgjengelig på tvers av fagmiljøer, sektorer og landegrenser. Dette bygger på grunnleggende forskningsetiske normer, og er viktig for å sikre forskningsmessig kvalitet og samfunnets tillit til forskning og forskningsresultater. Begrepet omfatter i utgangspunktet hele forskningsprosessen, fra initiering via finansiering og gjennomføring av forskningen til dataforvaltning, analyse, vitenskapelig publisering, vitenskapelig syntese og kommunikasjon.

I [Langtidsplan for forskning og høyere utdanning \(Meld. St. 5 \(2022–2023\)\)](#), kapittel 8 *Åpen forskning og verdien av data*, slår Regjeringen fast at for å realisere målene i langtidsplanen er det behov for større åpenhet og mer datadeling i forskningen. Forskningsrådet har utviklet en [Policy for tilgjengeliggjøring av forskningsdata \(2017\)](#), og har utgitt rapporten [Hvordan skal vi dele forskningsdata? Utredning og anbefalinger om lisensiering og tilgjengeliggjøring \(2021\)](#).

Det er flere dilemmaer knyttet til å gjøre forskningen mer åpen, ikke minst gjelder det åpenhet om forskningsdata. I en del tilfeller kommer hensyn knyttet til sikkerhet, personvern, opphavsrett,

immaterielle rettigheter og forretningshemmeligheter i konflikt med målsetningen om økt åpenhet. Manglende infrastruktur for sikker deling kan også være et problem. Det er vanlig å si at forskning skal være så åpen som mulig, men så lukket som nødvendig. Dette ble første gang fremhevet i EU sitt Horizon 2020 program.

Egenarten til de ulike fagene fører til at forskere og forskningsinstitusjoner har ulike tradisjoner og muligheter for å bevege seg mot åpen forskning. Innenfor noen fagfelt er deling av resultater, metoder, modeller og kildekode en viktig forutsetning for å drive forskningen videre. For andre fagfelt og områder kan krav om åpenhet komme i konflikt med personvern, konfidensialitet eller forretningshemmeligheter.

Når forskningsprosessen åpnes for økt deltakelse og medvirkning fra ulike samfunnsaktører, blir spørsmål om representativitet, påvirkningsmulighet og personvern viktig. Mens noen grupper kan ha en politisk agenda og mulighet til å utøve innflytelse på forskningsprosesser og resultater, kan andre grupper være sårbare og ha behov for å skjermes. Det er viktig at forskeren i møte med andre samfunnsaktører inntar en rolle som stimulerer til at forskjellige typer kompetanse og ekspertise kan utfylle hverandre, samtidig som kvalitetssikring, personvern og forskningsetikk legges til grunn.

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter for institusjonens ledelse og administrasjon

- Vurder behov for veiledning og opplæring knyttet til datahåndtering og om det er sikret at praksis er i samsvar med lovverket og gjeldende etiske retningslinjer. Er systemer og infrastruktur tilgjengelig?
- Vurder hvordan institusjonen kan støtte fagmiljøene i deres arbeid med åpen publisering og datahåndtering. Det er utviklet internasjonale [prinsipper for åpen datahåndtering](#).

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter for fagmiljø

- Vurder hvordan ulike aspekter ved åpenhet kan ivaretas på best mulig måte i samsvar med regelverk, når andre hensyn som sikkerhet, personvern, juridiske forhold eller konkurransehensyn veier tungt.

3 Risikostyring ved institusjonen

Arbeidet med ansvarlig internasjonalt samarbeid bør kobles på virksomhetenes strukturer for risikostyring og inngå i et helhetlig arbeid med risikohåndtering. På området risikostyring er det flere tiltak som er pålagt institusjonene gjennom lov, forskrift og instruks. I dette kapitlet ser vi først på overordnede krav knyttet til risikostyring. Deretter behandler vi informasjonssikkerhet og eksportkontroll mer i dybden i egne deler.

3.1 Overordnede krav til sikkerhetsstyring

[Lov om nasjonal sikkerhet \(sikkerhetsloven\)](#) omfatter alle statlige, fylkeskommunale og kommunale organer. Alle KDs underliggende virksomheter (benevnelse på en juridisk person/organisasjon som produserer varer/tjenester) er omfattet av loven. Loven krever at virksomhetene regelmessig gjennomfører vurdering av risiko. Denne skal danne grunnlag for iverksetting av forebyggende tiltak som må til for å gi et forsvarlig sikkerhetsnivå. Virksomhetens leder har ansvar for det forebyggende sikkerhetsarbeidet. Det stilles krav til at roller og ansvar videre nedover i organisasjonen er klart definert, samt at nødvendige systemer og prinsipper for risikostyring er på plass. Loven stiller også krav til tilstrekkelig sikkerhetsforståelse- og kompetanse blant ansatte i virksomheten. Nasjonal sikkerhetsmyndighet eller myndigheter med sektoransvar som er gitt tilsynsmyndighet, fører tilsyn med virksomheter som er omfattet av loven. Det kan gis pålegg om gjennomføring av tiltak.

Som underlagt sikkerhetsloven, er KDs underliggende virksomheter også omfattet av [Forskrift om virksomheters arbeid med forebyggende sikkerhet \(Virksomhetsikkerhetsforskriften\)](#). Forskriften regulerer bl.a. krav til håndtering og beskyttelse av skjermingsverdig informasjon, objekter og infrastruktur, nasjonalt varslingsystem for digital infrastruktur, krav til sikkerhet i anskaffelser (derunder krav til utenlandske leverandører og prosedyrer ved besøk fra utlandet knyttet til sikkerhetsgraderte anskaffelser) og personellsikkerhet (derunder autorisasjon av utenlandske statsborgere). Forskriften krever at det stilles nødvendige ressurser til rådighet for det forebyggende sikkerhetsarbeidet (§7). Forskriften slår videre fast at sikkerhetstiltak ikke skal være mer inngripende enn nødvendig for å håndtere aktuell risiko (§15).

[Instruks for departementenes arbeid med samfunnssikkerhet \(samfunnssikkerhetsinstruksen\)](#) fastslår at alle departementer har ansvar for sikkerheten i egen sektor. Instruksen slår fast at arbeidet med samfunnssikkerhet skal håndteres på lavets mulig nivå. I praksis betyr det at virksomhetene under KD har ansvar for det operative arbeidet med samfunnssikkerhet på sitt felt.

KD sitt [Styringsdokument for arbeidet med sikkerhet og beredskap i Kunnskapsdepartementets sektor \(2021\)](#), redegjør for arbeidet med sikkerhet og beredskap i kunnskapssektoren. For virksomheter som er underlagt KD formuleres det en rekke krav til arbeidet med sikkerhet. For virksomheter innenfor KDs politikkområde, som i mer begrenset grad er underlagt KDs styring (for eks. private virksomheter), er dette formulert som sterke anbefalinger.

Alle virksomheter, som er underlagt KD, er pålagt å jobbe systematisk og helhetlig med sikkerhet og beredskap. Det er et ledelsesansvar å sørge for rammebetingelser og strukturer for arbeidet, men det understrekes i styringsdokumentet at det må bygges en sikkerhetskultur som involverer, bevisstgjør og ansvarliggjør alle medarbeidere. Arbeidet skal være kunnskaps- og erfaringsbasert. Det innebærer blant annet å gjennomføre jevnlig risiko- og sårbarhetsanalyser (ROS-analyser). KD anbefaler at virksomhetene i arbeidet ROS-analysen bl.a. ser til trusselvurderingene fra NSM, PST og Etterretningstjenesten. ROS-analysen skal følges opp av konkrete tiltak, synliggjort i en tiltaksplan. Virksomhetene skal utvikle krise- og beredskapsplaner som gjennomgås årlig og revideres etter behov, samt organisere krise- og beredskapsøvelser.

[Råd for samfunnssikkerhet og beredskap i kunnskapssektoren \(Beredskapsrådet\)](#), oppnevnt av KD i 2017, har utviklet en [Veileder i risiko- og sårbarhetsanalyser for kunnskapssektoren](#). Veilederen kan brukes som oppslagsverk, spesielt for personer som har roller og ansvar knyttet til gjennomføring av ROS-analyser. ROS-analysen har som mål å kartlegge risiko knyttet til verdier og sårbarheter, sannsynlighet for at mulige hendelser inntreffer og relevante tiltak. Verdiene kan være ansatte, studenter og besøkende (liv og helse), informasjon (for eks. persondata og forskningsdata), materielle verdier (for eks. infrastruktur og bygninger), og omdømme/troverdighet. Det inngår i ROS- analysen å vurdere kunnskapen (data, informasjon) som beslutninger tas på grunnlag av.

NSM har utviklet en [Veileder i sikkerhetsstyring](#). Også Direktoratet for forvaltning og økonomistyring (DFØ) har en [Veileder for risikostyring](#). Målet er å legge til rette for en felles forståelse av hva risiko er og hvordan den kan håndteres gjennom tiltak ved institusjonene.

Retningslinjer for ansvarlig internasjonalt samarbeid utviklet i andre land, samt EUs retningslinjer i rapporten [Tackling R&I Foreign Interference \(2022\)](#), vektlegger de samme tiltakene som norske krav og retningslinjer på feltet sikkerhetsstyring. Det handler om å forankre arbeidet i organisasjonsledelsen, sørge for tydelig rolle- og ansvarsfordeling, jevnlig oppdatere systemer og rutiner for sikkerhetsstyring, involvere hele organisasjonen og bygge sikkerhetsforståelse og kompetanse på alle nivå. Det vektlegges også at tiltakene må være proporsjonale med sikkerhetsrisikoen.

Det er hverken mulig eller ønskelig å jobbe for at internasjonalt akademisk samarbeid skal være risikofritt, men det er avgjørende å ha god risikoforståelse og risikoledelse, bygget på god innsikt i risikobildet og egne sårbarheter. Lov og forskrift stiller overordnede krav til sikkerhetsstyringen, men den enkelte virksomhet må selv vurdere operasjonaliseringen av de overordnede kravene og prinsippene. NSM sin veileder i sikkerhetsstyring slår fast at det er virksomhetene som må vurdere hva som er et forsvarlig sikkerhetsnivå i egen organisasjon. Også KD understreker i [Styringsdokument for arbeidet med sikkerhet og beredskap i Kunnskapsdepartementets sektor](#), at sikkerhetsstyringen må tilpasses sektorens ulike virksomheter: «Utformingen av styringssystemet må tilpasses verdiene som skal beskyttes [...] Det må dimensjoneres i forhold til risiko for sikkerhetstruende virksomhet. Hva som er riktig utforming og dimensjonering for å opprettholde et forsvarlig sikkerhetsnivå vil variere fra en virksomhet til en annen.» (s.35).

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter for institusjonens ledelse og administrasjon

- Skaff oversikt over hvilke land som er kategorisert som «land av bekymring» i årlige trusselvurderinger fra [E-tjenesten](#), [PST](#), og [NSM](#), kartlegg om institusjonen har samarbeid eller annen form for kontakt med disse, og hvilke samarbeidsformer det dreier seg om.
- Har institusjonen utviklet systemer og rutiner for å identifisere og håndtere ulike typer risiko knyttet til internasjonal samhandling og internasjonale aktiviteter?
- Har institusjonen identifisert verdier og infrastruktur som kan være utsatt gjennom internasjonale kontaktflater og aktiviteter, og som må beskyttes?
- Er internasjonalt samarbeid og ansatte- og studentmobilitet gjenstand for ROS-analyser?
- Inngår internasjonale aktiviteter i organisasjonens krise- og beredskapsplaner?
- Har institusjonen oversikt over partnerskap, avtaler, finansiering, erfaring fra mobilitetsopphold og samarbeidsprosjekter, datasikkerhet, internasjonal rekruttering av ansatte, studenter og gjesteforskere?
- Er ansvar og roller knyttet til risikohåndtering i det internasjonale arbeidet tydelig definert?
- Har institusjonen utviklet retningslinjer eller andre ressurser for å fremme ansvarlighet i internasjonalt samarbeid?
- Jobbes det systematisk med kompetansebygging og bevisstgjøring knyttet til ansvarlig internasjonalt samarbeid i ulike deler av organisasjonen, blant studenter og faglig og administrativt ansatte?

- Er det etablert en varslingsfunksjon? Vet ansatte hvor de skal henvende seg dersom de opplever bekymringsverdige forhold?

3.2 Informasjonssikkerhet

KD sin [Policy for informasjonssikkerhet og personvern i høyere utdanning og forskning](#) oppsummerer de viktigste rettslige kravene og nasjonale føringene på informasjonssikkerhetsområdet. Policyen er utarbeidet av HK-dir og ble fastsatt av KD høsten 2020 i rundskriv F-04-20. Policyen gir UH-institusjonene en god oversikt over gjeldende krav, som ellers er spredt på flere lover, forskrifter og nasjonale standarder.

Policyen retter seg mot institusjonene underlagt KDs styringsmodell for informasjonssikkerhet og personvern, og stiller følgende krav:

1. Innføre et ledelsessystem for informasjonssikkerhet.
2. Ha oversikt over informasjonsverdier.
3. Gjennomføre risikovurderinger og etablere sikringstiltak.
4. Etablere løsninger for hendelseshåndtering, kontinuitet og lukking av avvik.
5. Sørge for kontroll med tjenesteleverandører.
6. Ha internkontroll for behandling av personopplysninger.
7. Ivareta de registrertes rettigheter.
8. Utnevne personvernombud.
9. Gjennomføre vurderinger av personvernkonsekvenser.
10. Sørge for innebygd personvern og informasjonssikkerhet.
11. Sørge for opplæring og kompetanseheving.
12. Dokumentere arbeidet med informasjonssikkerhet og personvern

HK-dir gjennomfører en årlig kartlegging av institusjonenes etterlevelse av kravene i policyen.

NSM har utarbeidet [grunnprinsipper for IKT-sikkerhet](#), som et tiltak for å beskytte informasjonssystemer mot uautorisert tilgang, skade eller misbruk. Prinsippene er relevante for alle norske virksomheter. NSM viser til at digitalisering skaper både muligheter og risiko, og grunnprinsippene for IKT-sikkerhet vil være en hjelp i institusjonenes arbeid med digitalisering. Hovedmålgruppen for NSM sine grunnprinsipper er IT-ledelsen og ledere på mellomledernivå, siden de er det avgjørende bindeleddet mellom toppledelse og implementerings- og driftsnivå.

Rapporten [Informasjonssikkerhet og personvern i høyere utdanning: Risiko- og tilstandsvurdering](#), utarbeides årlig av HK-dir og gir oversikt over det aktuelle trusselbildet for norsk kunnskapssektor. Det er stadig flere norske virksomheter i offentlig og privat sektor som er blitt utsatt for tilsiktede digitale angrep og det registreres stadig flere alvorlige digitale sikkerhetshendelser. NSM peker på at statlige eller statsstøttede trusselaktører står bak flere av hendelsene. EOS-tjenestene (NSM, PST og E-tjenesten) fremhever i sine risiko- og trusselvurderinger at trusselbildet i Norge er skjerpet og peker på flere konkrete områder innen forskning og utvikling som kan være særlig utsatt for digitale angrep og kunnskapsspionasje.

EOS-tjenestene peker på at trusselen er størst fra Russland, Kina og Iran. I kjølvannet av Russlands invasjon av Ukraina mener både NSM og PST at etterretningstrusselen fra Russland har økt.

[Informasjonssikkerhet og personvern i høyere utdanning og forskning \(2022\)](#) gir eksempler på bekreftede eller mistenkte tilfeller av statlig hacking i universitets- og høyskolesektoren i 2021: jevnlig forsøk på innbrudd i institusjonenes datanettverk («brute-force-angrep»), rekognoseringsaktiviteter (trusselaktører kartlegger institusjonene via internettet, f.eks. driftsmeldinger og annen offentlig tilgjengelig informasjon om arbeidet med informasjonssikkerhet), utnyttelse av sårbarheter i programvare for å få tilgang til kontopassord, inkludert administratorkontoer, og til andre datamaskiner tilknyttet det samme nettverket. Forskere ved norske UH-institusjoner har en stor grad av autonomi og den enkelte forskeren inngår ofte i nettverk med nasjonale og internasjonale kontakter innenfor eget fagområde. Utover organisert samarbeid foregår

det også uformell utveksling av kunnskap og informasjon. Dette gir et stort mulighetsrom, men kan også innebære sårbarhet for virksomhetens sikkerhet.

Det er behov for å styrke kompetanse om digital sikkerhet på instituttnivå, og retningslinjene under retter seg derfor både til ledernivået og til den enkelte ansatte. Retningslinjene inngår allerede i etablerte ledelsessystem for informasjonssikkerhet og personvern.

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter ved valg av digital plattform for prosjektsamarbeid

Institusjonene har behov for en felles digital plattform for å kommunisere og samhandle ved oppstart av prosjektsamarbeid og underveis i prosjektet. Den digitale plattformen benyttes til lagring av prosjektdokumentasjon og til gjennomføring og dokumentasjon av prosjektmøter.

Det kan være en utfordring at de samarbeidende institusjonene benytter programvare som kan være ukjent for norske deltakere og der det er uklart om løsningen tilfredsstillende rettslige krav til informasjonssikkerhet og personvern i Norge.

- Institusjonene bør inkludere oversikt over digitale plattformer som vil brukes i løpet av prosjektperioden i samarbeidsavtalen, som inngås i forkant av oppstart av et prosjekt.
- Prosjektdeltakende institusjon med behandlingsansvar for den digitale plattformen som prosjektet skal ta i bruk, bør legge ved dokumentasjon som beskriver følgende:
 - Skal det behandles personopplysninger i den digitale plattformen? Hvis ja: hvilke typer av personopplysninger?
 - Hva er formålet med behandlingen av personopplysninger?
 - Er det nødvendig å legge til rette for en løsning for samtykke fra den registrerte?
 - Er det utarbeidet en personvernerklæring for den digitale plattformen?
 - Hvilke sikringstiltak for tilgjengelighet, integritet og konfidensialitet benyttes i den digitale plattformen? Er det gjennomført en risikovurdering?
 - Hva er dataflyt i den digitale plattformen? Er den integrert med andre digitale plattformer?
 - Hvilke skytjenester benyttes i den digitale plattformen?
 - Hvilken juridisk enhet har ansvar for teknisk drift av den digitale plattformen? Er det inngått en databehandleravtale?
 - Hvor lenge oppbevares logger fra den digitale plattformen?
- Prosjektdeltakende institusjon bør implementere en prosedyre for å vurdere om den digitale plattformen skal benyttes i prosjektperioden, basert på den fremlagte dokumentasjonen. Vurderingen bør legges til et nivå utenfor den aktuelle forskningsgruppen, eller prosjektgruppen.

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter ved valg av digital løsning for datainnsamling i prosjektsamarbeid

Institusjonene har behov for en sikker digital løsning for datainnsamling. Det benyttes ulike digitale løsninger for innsamling og lagring av data.

Valg av digital plattform for samhandling gjelder også på dette området. Det anbefales derfor at spørsmål og vurderingene beskrevet over benyttes for å gjennomføre en vurdering før en digital løsning for datainnsamling tas i bruk ved den norske prosjektdeltakende institusjonen.

- Institusjonene bør inkludere oversikt over digitale plattformer som vil brukes i løpet av prosjektperioden, i samarbeidsavtalen som inngås i forkant av oppstart av et prosjekt.

- Prosjektdeltakende institusjon med behandlingsansvar for den digitale plattformen som prosjektet skal ta i bruk, bør legge ved dokumentasjon som beskrevet ovenfor.
- Prosjektdeltakende institusjon bør implementere en prosedyre for å vurdere om den digitale løsningen for datalagring skal benyttes i prosjektperioden, basert på den fremlagte dokumentasjonen. Vurderingen bør legges til et nivå utenfor den aktuelle forskningsgruppen, eller prosjektgruppen.

Tilgang til institusjonens digitale informasjonsverdier for utenlandske forskere og gjesteforskere – forslag til vurderinger og fremgangsmåter

Institusjonens digitale informasjonsverdier bør sikres med organisatoriske og tekniske tiltak. Kunnskapsdepartementet og NSM peker på økende etterretningstrussel mot Norge og norsk forskning. Det kan være en utfordring for den enkelte ansatte å ha tilstrekkelig kunnskap om og oversikt over gjeldende sikringstiltak. Manglende oversikt kan bidra til at det gis uautorisert adgang til informasjon som bør beskyttes.

- Regelmessig verdikartlegging: Institusjonene i norsk UH-sektor gjennomfører en kartlegging av informasjonsverdier og det nødvendige beskyttelsesnivået. Kartleggingen gjennomføres som oftest i de sentraladministrative avdelingene. Det foreslås at administrasjonen bistår med gjennomføring av tilsvarende verdikartlegging for eksempel på instituttnivå, for å kartlegge de viktigste digitale informasjonsverdiene (inklusive steder de er lagret) før oppstart av et internasjonalt samarbeidsprosjekt, eller i forkant av mottak av en utenlandsk gjesteforsker.
- Institusjonene bør sikre at gjeldende rutiner for tilgangsstyring er utformet slik at de samsvarer med verdivurderingen. Dette gjelder også særlig når nye samarbeidspartnere inntre i eksisterende prosjekter.
- Institusjonene bør sikre at gjeldende prosedyrer for bakgrunnssjekk ved ansettelse av forskere fra land som kan utgjøre sikkerhetsrisiko, eller ansettelse av utenlandske forskere i lederstillinger, eller stillinger med store fullmakter innen økonomiområdet, oppdateres i tråd med verdivurderingen. I særskilte tilfeller er det også aktuelt med bakgrunnssjekk ved ansettelse uavhengig av landbakgrunn. Faktorer som økonomiske forpliktelser hos den enkelte kan utgjøre en sikkerhetsrisiko.

Utteksling av personopplysninger ved forsker- og studentmobilitet – forslag til vurderinger og fremgangsmåter

Mobilitet er basert på ulike typer samarbeid som kan eksistere i form av partnerskap, forskningsarbeid og ulike mobilitetsordninger.

Institusjonene har behov for en felles digital plattform for å utveksle informasjon om norske studenter som skal dra på utvekslingsopphold i utlandet, eller utenlandske studenter som skal studere ved norske utdanningsinstitusjoner. I mange tilfeller har både hjemmeinstitusjonen og vertsinstitusjonen tilgang til samme LMS (Learning Management System), for eksempel Canvas, som muliggjør sikker behandling av personopplysninger.

Det kan være en utfordring dersom institusjonene som skal samarbeide om studentutveksling, ikke har tilgang til samme studieadministrative system. Institusjonene benytter i noen tilfeller e-post til å

sende personopplysninger om studenter, en løsning som Datatilsynet er kritisk til, ettersom dette i de fleste tilfeller ikke tilfredsstiller kravene i GDPR.

Alle norske universiteter, UHR og en rekke høyskoler samarbeider om forvaltning av Scholars-at-risk-ordningen. I tillegg samarbeider norske universiteter og høyskoler om Students-at-risk-ordningen. Hovedformålet er å beskytte truede akademikere og studenter, gi dem et fristed og fremme akademisk frihet. I forbindelse med nominasjon, opptak og mottak av truede forskere og studenter har utdanningsinstitusjonene behov for sikker løsning for overføring av personopplysninger.

- Vurder om utveksling av personopplysninger er tilstrekkelig sikret.
- Vurder Sikt sin webapplikasjon som kan benyttes av norske utdanningsinstitusjoner for sikker utveksling av personopplysninger: [Nomination - Felles studentsystem](#)
- Vurder Universitetet i Oslo sin tjeneste [Nettskjema](#), for sikker overføring av personopplysninger.

3.3 Eksportkontroll og regelverk for kunnskapsoverføring

Norge har gjennom internasjonale avtaler forpliktet seg til å hindre spredning av kjemiske og biologiske våpen, hindre spredning av varer og teknologi relevant for kjernefysiske våpen, kontroll av konvensjonelle våpen, militære varer og sensitiv høyteknologi.

Dette er nedfelt i [Lov om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi m.v. \(Eksportkontrollloven\)](#) fra 1987 og operasjonalisert i [Forskrift om eksport av forsvarsmateriell, flerbruksvarer, teknologi og tjenester \(eksportkontrollforskriften\)](#). Utenriksdepartementet (UD) har ansvar for å veilede om kunnskapsoverføring og hvorvidt den vil utløse lisensplikt.

I tillegg forvalter UD [sanksjonsforskrifter](#), som omhandler Norges forpliktelser til å gjennomføre sanksjoner vedtatt i FNs sikkerhetsråd, samt enkelte restriktive tiltak vedtatt av EU. Forskriftene er forankret i [Lov for gjennomføring av internasjonale sanksjoner](#). Slike sanksjoner vil kunne legge føringer på internasjonalt kunnskapssamarbeid.

Eksportkontroll har to formål:

- Sikre at eksport av forsvarsmateriell fra Norge skjer i tråd med norsk sikkerhets- og forsvarspolitik.
- Sikre at eksport av flerbruksvarer ikke bidrar til spredning av masseødeleggelsesvåpen (MØV – kjernefysiske, kjemiske og biologiske våpen), samt leveringsmidler for slike våpen. Leveringsmidler kan blant annet være undervannsteknologi, avansert elektronikk og materialer. Med flerbruksvarer («dual-use») menes varer som opprinnelig er utviklet for sivile formål, men som kan ha viktige militære anvendelser.

I praksis innebærer regelverket at materiell, teknologi og kunnskap med militær anvendelse må godkjennes av UD, som utsteder en lisens eller forhåndstillatelse før utførsel av denne typen materiell og teknologier fra Norge.

Trusselvurderingene fra PST og E-tjenesten har de senere årene vist til at enkelte stater forsøker å tilegne seg kunnskap som kan brukes militært, i strid med nasjonale sikkerhets- og forsvarspolitiske interesser. Dette gjøres blant annet ved å plassere og rekruttere egne borgere i avanserte utdannings- og forskningsmiljøer. Kampen om tilgang til kunnskap og forskning står i sentrum av den geopolitiske rivaliseringen og kappløpet om å omsette ny teknologi til militære kapasiteter.

Regjeringen har derfor besluttet å endre eksportkontrollforskriften for å styrke kontrollen med overføring av kunnskap som kan benyttes i masseødeleggelsesvåpen, deres leveringsmidler og konvensjonelle våpen.

Forskriften er under revidering og UD sendte et forslag til forskriftsendring på høring 28. mars 2022. Det ble mottatt nærmere [40 høringsinnspill](#). Arbeidet med forskriftsendringen er ikke ferdigstilt, og retningslinjene under baserer seg derfor på eksisterende forskrift. Retningslinjene for ansvarlig internasjonalt samarbeid på eksportkontrollfeltet vil oppdateres når Utenriksdepartementet har ferdigstilt sitt arbeid. Frem til endringene trer i kraft gjelder nåværende rett og praksis. Oppdateringer vil bli publisert fortløpende på Utenriksdepartementets [internettsider](#).

I 2016 utarbeidet Utenriksdepartementet (UD) egne [retningslinjer for eksportkontroll for kunnskapssektoren](#). Eksportkontroll i kunnskapssektoren handler i hovedsak om kontroll med kunnskapsoverføring og forskningssamarbeid, med tilhørende kartlegging av lisenspliktig utstyr og teknologi, samt bevissthet rundt utveksling av studenter og ansatte, gjesteforelesere og datasikkerhet. Kunnskapsinstitusjonene skal etterleve eksportkontrollregelverket, og anbefales i den forbindelse å:

- Skaffe seg oversikt over hvilke kunnskapsområder som reguleres av eksportkontroll-lovgivningen.
- Skaffe seg en oversikt over hvilke aktiviteter innenfor internasjonalt samarbeid, utdanningsnivå og stillinger i virksomheten eksportkontrollforskriften vil gjelde for.
- Kartlegge hvilket utstyr, lab-fasiliteter og informasjon som krever ekstra beskyttelse i form av tilgangsregulering og utvikle sikkerhetssystemer for å sikre disse verdiene.
- Utarbeide interne rutiner som ivaretar kontroll med kunnskapsoverføring i alle aktiviteter som er tilknyttet de sensitive fagområdene.

Det er viktig å presisere at kontroll med kunnskapsoverføring ikke gjelder for kunnskap som allerede er åpent tilgjengelig «i det offentlige rom». Eksportkontroll har også et unntak for grunnforskning. Begrepet grunnforskning defineres på liste I og II som «eksperimentelt eller teoretisk arbeid utført hovedsakelig for å tilegne seg ny kunnskap om de grunnleggende prinsippene for fenomener [...] ikke primært rettet mot et spesifikt praktisk mål eller anvendelse.» Grunnforskning skal med andre ord ikke lede til utvikling av et produkt eller ha en praktisk industriell bruk, men kan være for eksempel observasjon av fenomener i naturen. Eksportkontrollregelverket sin definisjon av grunnforskning er fremforhandlet i de multilaterale eksportkontrollregimene Norge deltar i og er en definisjon vi er forpliktet til å etterleve.

Motstykket til grunnforskning er «anvendt forskning», som primært er rettet mot bestemte praktiske mål, teknologisk utvikling eller anvendelser. Anvendt forskning kan omfattes av [flerbruksvarer](#) eller flerbruksformål («dual use»). Dagens kontroll har også en avgrensning knyttet til utdanningsnivå, og retter seg i hovedsak på doktorgradsnivå, og på enkelte fagområder på mastergradsnivå som er omfattet av [regelverket](#).

Eksportregelverket gjelder innenfor forskningssamarbeid med hensyn til deling av informasjon og forskningsresultater med utenlandske institusjoner. For kunnskap som er omfattet av eksportkontrollforskriften vil informasjonsdeling på kurs og konferanser kunne utløse lisensplikt eller forhåndstillatelse i henhold til forskriften.

Norske universiteter har organisert arbeidet med å overholde eksportkontrollforskriften på ulike måter. NTNU har utviklet egne [ressurssider](#) for arbeidet, med et eget kontaktpunkt på institusjonen. NMBU har utviklet en sikkerhetsrutine for inngåelse av internasjonalt samarbeid, som må fylles ut av alle ansatte før oppstart av samarbeid. Denne rutinen brukes til å fange opp mulige tilfeller der eksportkontrollforskriften vil gjelde. Sikkerhetsansvarlige på institusjonen tar kontakt med fagperson

for tettere rådgivning og informasjon om søknadsprosedyre for forhåndstillatelse. Universitetet i Sørøst-Norge har etablert et [eget team som arbeider med eksportkontroll på universitetet](#).

Praktiseringen av regelverket om kunnskapsoverføring forutsetter at kunnskapsinstitusjonene selv foretar en særskilt vurdering av doktorgradsstipendiater, valg av internasjonale samarbeidspartnere, ved rekruttering av utenlandske forskere og invitasjon av gjesteforskere innenfor fagområdene listet i [Retningslinjer for kontroll med kunnskapsoverføring](#). I tillegg bør disse fagområdene tas inn i verdivurderingen og sårbarhetsanalyser på institusjonene med hensyn til tilgangsregulering og sikring av kritisk infrastruktur.

Listene over fagområder nevnt i [Retningslinjer for kontroll med kunnskapsoverføring](#) er ikke uttømmende. I tillegg må utdanningsinstitusjonene på generelt grunnlag utøve årvåkenhet når utenlandske studenter søker opptak til doktorgradsstillinger eller masterstudier innenfor andre teknologiområder omfattet av Utenriksdepartementets [vareliste II](#) og som dermed kan utgjøre en særlig risiko når det gjelder spredning av MØV eller deres leveringsmidler. I visse tilfeller kan departementet utløse lisensplikt og dermed avslå eksport av varer, teknologi eller tjenester som ikke står på listene ([se lisensplikt for «Catch-all»](#)).

Vurderinger må altså gjøres ved rekruttering av vitenskapelig personell, ved mottak av gjesteforskere og ved opptak ved enkelte emner på masternivå. Utlendingsdirektoratet (UDI) behandler søknader om arbeidsoppholdstillatelser. Søknadene skal vurderes opp mot forhold som berører rikets sikkerhet, som er samlet i [Lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her \(Utlendingsloven\)](#) kap. 14 og [Forskrift om utlendingers adgang til riket og deres opphold her \(Utlendingsforskriften\)](#) 19A.

Beredskapsrådet for kunnskapssektoren har utarbeidet et [notat om eksportkontroll](#) som en veileder for kunnskapssektoren frem til ny forskrift foreligger, og et eget [e-læringskurs](#) om eksportkontroll.

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter for institusjonens ledelse og administrasjon

- Innlem eksportkontroll som del av den helhetlige risikostyringen. Det bør vurderes å tillegge dedikerte personer på institusjonen ansvar for eksportkontroll. Det er imidlertid viktig at sikkerhetsarbeid på institusjonen er forankret i ledelsen.
- Foreta en kartlegging av sensitive forskningsområder, samarbeidsprosjekter, tverrfaglige aktiviteter, master- og ph.d.-studier, laboratorier og utstyr.
 - Vurder om fagmiljøene som er omfattet av eksportkontrollforskriften har tilstrekkelig god kjennskap til denne.
 - Sørg for jevnlig oppdatering, bevisstgjøring og kjennskap til interne rutiner på eksportkontroll i aktuelle fagmiljø.
 - Vurder behovet for styrket adgangskontroll til laboratorier og utstyr.
 - Kartlegg lisenspliktig utstyr som er ført på [vareliste II](#) i [eksportkontrollforskriften](#) og [sanksjoner og restriktive tiltak](#).
- Kunnskapsinstitusjonen bør ha oversikt over andre land som er underlagt [sanksjoner](#) som kan legge begrensinger på internasjonalt kunnskapssamarbeid. Merk at for personer med iransk nasjonalitet/iransk tilknytning må det alltid søkes forhåndstillatelse for å kunne bruke utstyr/teknologi/kunnskap som er oppført i vedleggene til [Iranforskriften](#).
- Innfør standardisert bakgrunnssjekk for ansettelser på fagområder og stillinger som er omfattet av eksportkontrollforskriften (se også 4.1 Rekruttering av ansatte).

For å overholde regelverket som gjelder for de sensitive kunnskaps- og teknologiområdene, skal UD kontaktes ved behov for veiledning før kunnskapsoverføring kan skje for personer fra enkelte land. I sine vurderinger behandler UD hver enkelt henvendelse individuelt. Kontakt med UD bør først skje etter at det er blitt foretatt en egen vurdering på institusjonen hvorvidt samarbeidet med hensyn til fagfelt og nasjonalitet er omfattet av eksportkontroll for kunnskapsoverføring.

Søknader om forhåndstillatelse sendes inn via [UDs elektroniske søknadsportal e-lisens](#), gjennom skjemaet «forhåndstillatelse kunnskapsoverføring». Departementets seksjon for eksportkontroll behandler søknadene. E-lisens kan også brukes til å sende generelle henvendelser og spørsmål knyttet til eksportkontroll.

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter for fagmiljø

- Er ditt fagområde i oversikten over kunnskapsfelt som [eksportkontrollforskriften](#) dekker?
- Er din forskning, undervisning eller ditt internasjonale prosjektsamarbeid avhengig av bruk av laboratorium/teknologi/utstyr/software som befinner seg på [liste II](#) – flerbruksteknologi?
- Hvordan er forskningsarbeidet finansiert og har prosjektet eksterne partnere?
- Kan kunnskapsutviklingen i samarbeidet ha potensiell militær bruk (inkludert leveringsteknologi)?
- Er landet for planlagt kunnskapssamarbeid omfattet av [sanksjonsregelverket](#)? Vurder mulige implikasjoner for samarbeidet.

4 Ansatte og studenter

4.1 Rekruttering og ansettelse

Norge er avhengig av internasjonal rekruttering for å kunne dekke kompetansebehovet innenfor flere fagområder. Bakgrunnssjekk som en del av ansettelsesrutiner gir mulighet for å forsikre seg om at opplysningene som blir oppgitt i søknaden er korrekte. Rutiner for bakgrunnssjekk forutsetter at virksomheten har foretatt en verdivurdering og en risikovurdering med hensyn til hvilke stillinger, informasjon, fagområder og infrastruktur det er viktig å ha regulert tilgang til.

Det er viktig at det allerede i stillingsutlysningen blir kjent at det vil kunne bli foretatt en bakgrunnssjekk tilpasset stillingen karakter. Bakgrunnssjekk har vanligvis fire hoveddeler: Identitetskontroll, verifisering av utdanning og arbeidserfaring, kredittsjekk og næringsinteresser, samt søk i åpne kilder. Noen institusjoner velger å kjøpe tjenester på bakgrunnssjekk.

Dersom stillingen er innenfor fag og tema som er relevant for eksportkontrollforskriften for kunnskapsoverføring, er det særlig viktig å tenke risikovurdering og sikkerhet når stillingen utlyses. Forslagene under er basert på [Veileder for sikkerhet ved ansettelsesforhold](#), utviklet av PST, NSM, Politiet og Næringslivets sikkerhetsråd.

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter for institusjonens ledelse og administrasjon

- Vurder hvilke stillinger/ansvarsområder som krever bakgrunnssjekk på institusjonen.
- Utvikle en prosedyre for bakgrunnssjekk på institusjonen som standardiserer rutinen i henhold til regelverk (for eksempel eksportkontroll for kunnskapsoverføring og likestillings- og diskrimineringsloven) og plasserer ansvaret for bakgrunnssjekk i organisasjonen.
- Vurder å opprette et sidegjøremålsregister som kartlegger de ansattes engasjement ved andre institusjoner, verv og eierskapsforhold for å ha oversikt over, og skape bevissthet rundt, mulige interessekonflikter og sårbarheter. Et slikt register bør oppdateres underveis i ansettelsesforholdet. Sidegjøremålsregisteret kan avdekke om forskeren har bistillinger ved internasjonale institusjoner i land av bekymring eller har eierskap i selskap som kan representere en utfordring med hensyn til uavhengighet i enkelte forskningsprosjekt.

4.2 Ivaretagelse av ansatte

Ansatte kan ha bindinger som i enkelte situasjoner vil kunne sette deres akademiske virke og verdier under press. Statsborgerskap kan være ett eksempel på dette, men også internasjonalt nettverk, avhengighetsrelasjoner og finansieringskilder er eksempler på bindinger som i gitte situasjoner kan gi sårbarhet. Det å være midlertidig ansatt kan også representere en sårbarhet for påvirkning, som kan sette forskningsintegritet og akademisk frihet under press. Sideroller i form av eierskap i bedrifter eller styreverv er bindinger som kan føre med seg interessekonflikter og krysspress.

Et søkelys på risiko og sikkerhet ved forsknings- og utdanningsinstitusjonene kan innebære en fare for stigmatisering av utenlandske ansatte fra land som er utpekt som sikkerhetstrussel for Norge. Vektingen av risiko kan i noen tilfelle ta overhånd og resultere i vilkårlig utestengelse og diskriminering av utenlandske ansatte og studenter ved norske institusjoner. At institusjonen har gode sikkerhetsrutiner på plass som beskytter de viktigste institusjonelle verdiene, kan bidra til å motvirke en mistenkeliggjøring av internasjonalt ansatte. I tillegg er det viktig at proporsjonalitet i risikohåndtering diskuteres på institusjonene og i fagmiljøene, og at mulig diskriminering av utenlandske ansatte og studenter settes på dagsorden.

Utenlandske ansatte og studenter med statsborgerskap fra land av bekymring, som er kjent for å sette sine borgere i utlandet under press for informasjon, kan trenge oppfølging fra institusjonene.

De bør informeres om farene og få vite hvem de kan ta kontakt med på institusjonen dersom de blir satt under press og trenger hjelp. Enkelte forskningsmiljø på teknologifeltet gjennomfører rutinemessig sårbarhetssamtaler med sine ansatte i etterkant av tjenestereiser til høyrisikoland for å gjøre det lettere å rapportere utfordringer.

Utenlandske nyansatte har ofte behov for hjelp og støtte til å ta seg frem i det norske systemet. Enkelte institusjoner har egne kontaktpunkt som er opprettet for å hjelpe disse med praktiske utfordringer, alt fra bankkort til barnehageplass. Det er et institusjonelt ansvar å orientere de utenlandske ansatte om lover og regler for kunnskapssektoren i Norge og institusjonens fremgangsmåter på eksportkontrollfeltet og sikkerhetsrutiner.

Internasjonalt har flere universiteter utviklet egne retningslinjer for «Code of conduct» som tydeliggjør forpliktelsene til akademisk ansatte. Noen universiteter har utviklet liknende retningslinjer for sine studenter. I tilknytning til disse har ansatte og studenter fått et kontaktpunkt på institusjonen som de kan henvende seg til om de skulle bli utsatt for press eller vanskelige dilemma. Også i Norge har en del institusjoner laget egne rammeverk for sine samarbeid og sine ansatte. Ett eksempel er [NTNU sine etiske retningslinjer for ansatte](#). OsloMet har nylig utviklet egne [etiske retningslinjer for internasjonalt samarbeid](#).

Det er avgjørende at fagfolk selv settes i stand til å vurdere risiko knyttet til ulike situasjoner og reflekterer rundt sine egne bindinger/sårbarheter. De bør ha god trening i å reflektere over etiske dilemma og vanskelige situasjoner de kan komme opp i, som del av det internasjonale samarbeidet. Forskerne må også vite hvor de skal henvende seg på institusjonen hvis de opplever press og trusler, eller mistenker at kollegaer og samarbeidspartnere opptre uetisk og setter forskningsintegritet i fare. For oversikt over mulige farer og områder der innsidetrusler kan foregå, se også ressursidene til [sikresiden.no](#).

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter for institusjonens ledelse og administrasjon

- Vurder å etablere en egen rutine for orientering av nyansatte om eksportkontrollforskriften, forskningsetikk og akademisk frihet m.m.
- Vurder å utvikle egne nettressurser innrettet mot internasjonalt samarbeid som gir oversikt over institusjonens rutiner og ressurser.
- Vurder å ha ett eller flere kontaktpunkt for varsling der ansatte og studenter kan ta kontakt dersom de opplever å bli satt under press fra eksterne aktører eller opplever etiske dilemma i sine internasjonale samarbeid.
- Vurder hvorvidt forpliktelser i ansattforholdet og konsekvenser av brudd på institusjonens retningslinjer er tilstrekkelig tydeliggjort i arbeidskontrakter.
- Vurder å innføre sårbarhetssamtale med ansatte. Utarbeid egne rutiner for slike samtaler. Rutinen bør beskrive hensikten med sårbarhetssamtale, når de skal avholdes, hvordan de skal avholdes og hvilke medarbeidere eller grupper av medarbeidere som er i målgruppen (se ellers [NSMs veileder for personellsikkerhet](#)).
- Vurder behovet for å styrke rutineene for utenlandsreiser for ansatte og studenter, spesielt til land utenfor Norges sikkerhetssamarbeid (se ellers [sikresidens reiseråd](#)).

4.3 Invitasjon og ivaretagelse av gjesteforskere

Her gjelder de samme råd som for rekruttering og ivaretagelse av ansatte, så langt de passer. Varighet av opphold, og behov for tilgang til fysiske infrastruktur som laboratorier, utstyr, data og annet personell, er momenter som bør vurderes når man eventuelt forenkler prosedyrene. Gjesteforskere utgjør i dag en sårbarhet ved norske institusjoner, fordi de noen ganger kommer etter en svært forenklet bakgrunnssjekk. Gjesteforskere fra land Norge ikke har sikkerhetspolitisk

samarbeid med, kan være spesielt sårbare og kan bli utsatt for press. Regulering av tilganger kan både redusere institusjonens og gjesteforskerens sårbarhet.

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter for institusjonens ledelse og administrasjon

- Vurder behovet for oversikt over besøkende gjesteforskere ved institusjonen.
- Vurder tilgangsregulering for gjesteforskere med hensyn til fysiske (områder på institusjonen for eksempel lab og tilgang på kveldstid/natt) og digitale tilganger.

4.4 Ansatte i utlandet

Har man ansatte med arbeidssted i utlandet, bringer dette inn mange nye momenter i risikovurderingene, så vel som nye regler å forholde seg til. Når en virksomhet har ansatte i et annet land, kan arbeidstaker miste medlemskapet i Folketrygden. Virksomheten må forholde seg til arbeidslandets lover og regler når det gjelder skatt, trygd, sykefravær, forsikring, arbeidsrett samt registrerings og rapporteringsforpliktelser i landet. Det kan være problemstillinger knyttet til arbeidstillatelser og visumplikt. Å etablere virksomhet i utlandet kan også føre til forpliktelser for arbeidsgiver, knyttet til skatt og rapportering. Oppfølging og ledelse av den ansatte blir også påvirket.

Ansatte som er på reise i land Norge ikke har sikkerhetspolitisk samarbeid med, bør vurdere hva de tar med seg av informasjon og elektronisk utstyr. Både PCer og telefoner er sårbarheter. Ekstra nødtelefon kan også være lurt, da flere og flere land baserer både transport og betaling på mobilløsninger. Hvis mobilen låser seg kan det være vanskelig å gjennomføre planlagte møter og reiser, vise vaksinesertifikater, opprettholde kontakt med arbeidsgiver etc. Vurderinger og fremgangsmåter knyttet til studenter i utlandet kan også være relevante for arbeidstakere (se 4.5 Studenter i utlandet).

4.5 Studenter i utlandet

Norske myndigheter har ambisiøse målsettinger for antall studenter på utvekslingsopphold, også til prioriterte land utenfor Europa. [Stortingsmelding 7 \(2020-2021\) En verden av muligheter- Internasjonal studentmobilitet i høyere utdanning](#) viser til at 50 prosent av de norske studentene på sikt skal ha et utenlandsopphold i løpet av sin studietid. Meldingen understreker også institusjonenes ansvar for sikkerheten til studenter på utenlandsopphold og studentenes eget ansvar for valg av studiested. Institusjonene har ansvar for å informere og veilede studentene om både muligheter og begrensninger i forkant av reisene, samt tydeliggjøre hva studentene selv har ansvar for.

Universiteter og høyskoler sitt ansvar for studenter generelt, herunder studenter på opphold i utlandet, er regulert gjennom [Lov om universiteter og høyskoler](#) med [studietilsynsforskrift](#). Ifølge [Sikkerhetsloven](#) har statlige universitet og høyskoler ansvar for å ivareta informasjonssikkerhet, også under utvekslingsopphold. Institusjonene er pålagt å til enhver tid ha oppdatert beredskapsplanverk, slik dette er beskrevet i [Styringsdokument for arbeidet med sikkerhet og beredskap i Kunnskapsdepartementets sektor](#).

Ifølge NUPI-rapporten [Utfordrende kunnskapssamarbeid](#) er det lite kunnskap ved institusjonene om studentenes erfaringer på utenlandsopphold. Samtidig uttrykker respondenter i studien bekymring for studentene. Forslag til vurderinger og fremgangsmåter under er begrenset til studenter som reiser innenfor institusjonelle avtaler og/eller innenfor rammen av partnerskap.

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter for institusjonenes ledelse og administrasjon

- Vurder inkludering av studenter på opphold i utlandet i beredskapsplaner. Er sikkerhetsutfordringer ved utenlandsopphold mht. kjønn, hudfarge, legning eller utsatte minoriteter vurdert?
- Ivareta personvern ved overføring av personopplysninger til tredjestater (GDPR).

- Tilrettelegg for tilstrekkelig grad av landkunnskap og kontekstforståelse i tilknytning til studieopphold i utlandet for studentenes egen sikkerhet og læring (før, under og etter oppholdet). Hensynet til samarbeidspartnere og medstudenters sikkerhet må også vurderes.
- Vurder etablering av rutiner for varsling ved hendelser som utfordrer personlig sikkerhet, informasjonssikkerhet, eller som utfordrer akademiske verdier.
 - Kan rutiner for varsling («incident reports») koples på eksisterende strukturer m.h.t. oppfølgingsansvar og risikohåndtering (avtaleansvarlige, fagansvarlig m.m.)?
 - Hvordan skal varsling systematiseres og følges opp på institusjonsnivå (ansvar, oppfølging, personvern m.m.)?
- Avklare kontaktpunkt på vertsinstitusjon i utlandet.
- Oppfordre studentene til registrering på UD's app «Reiseklar».
- Oppfordre studentene til å tegne forsikring og medlemskap i ANSA.

4.6 Ivaretagelse av studenter

Akademisk frihet må sikres for alle studenter og ansatte ved norske institusjoner, både i internasjonalt samarbeid og ellers. Alle studenter og ansatte må vite hva akademisk frihet innebærer. Kierulf-utvalget har i rapporten [Akademisk ytringsfrihet](#) utviklet et forslag til erklæring om akademisk ytringsfrihet og et sett med ytringsvettregler for kunnskapssektoren, som kan brukes. Institusjonene bør vurdere om de har gode systemer for å hjelpe studenter som opplever at deres akademiske frihet er truet eller under press.

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter for institusjonens ledelse og administrasjon

- Vurder om institusjonen i tilstrekkelig grad informerer sine studenter om akademisk frihet, forutsetninger for godt ytringsklima og forskningsetiske prinsipper.
- Vurder behovet for et tydelig kontaktpunkt på institusjonen der studentene kan henvende seg for å få hjelp og støtte i tilfeller av press eller overvåkning.

5 Partnerskap på forsknings- og høyere utdanningsfeltet

5.1 Partnerskap på forskningsfeltet

Med partnerskap menes her samarbeid på institusjonsnivå som strekker seg ut over et enkelt samarbeidsprosjekt. Det som står under denne delen, og spesielt det som står under avtaler, kan også brukes til å vurdere enkeltprosjekter. Dette er relevant for hele kunnskapssektoren, inkludert helseforetak og bedrifter.

Vellykkede partnerskap kjennetegnes gjerne av langvarig samarbeid og tett og tillitsfull kommunikasjon mellom partnerne. Erfaringene er imidlertid varierende ved ulike institusjoner og hos enkeltforskere, og det fins få eller ingen felles norske retningslinjer for hvordan man kan sikre et godt partnerskap over tid. Det vil ofte være personavhengig, og et institusjonspartnerskap bør være forankret i ledelsen, samt flere personlige relasjoner.

Likeverdige partnerskap har fått stadig mer plass i diskusjonen om forskning og samarbeid mellom forskere og institusjoner. Dette er spesielt relevant for samarbeid mellom høyinntektsland og lav- og mellominntektsland (LMIC), hvor finansieringen ofte går gjennom norske forskningsinstitusjoner som er ansvarlige for den finansielle og administrative oppfølgingen av prosjektet. Utgangspunktet for samarbeidet med lokale partnere i LMICs er derfor ofte basert på en maktulikhet, hvor prosjekteier i Norge legger premissene for forskningen og samarbeidet. Det er imidlertid viktig å være bevisst at maktulikhet også kan være i de norske fagmiljøenes disfavør, fordi Norge er et mye mindre land enn våre prioriterte samarbeidsland, med færre spesialiserte fagmiljøer og begrensede finansielle muligheter til disposisjon for institusjonene. Der forskningen utføres i andre land er også lokalkunnskap og kontaktnett en kilde til innflytelse.

For å styrke arbeidet med likeverdige partnerskap har UK Collaborative on Development Research (UKCDR) og ESSENCE on Health Research utviklet en [praktisk guide](#) som forskningsfinansiører, forskningsinstitusjoner og forskere kan bruke i sitt arbeid. Likeverdige partnerskap handler om å anerkjenne partnernes kompetanse og gi dem reelle muligheter for ansvar, utvikling og kompetansestyrking, som vil styrke alle partnere i et prosjekt.

Det er viktig å sikre en rettferdig fordeling av budsjetter, som også dekker kostnader til administrativ støtte og andre indirekte kostnader. Planer for mobilitet, datahåndtering, tilganger, kreditering og spredning av resultater, samt håndtering av IPR, bør utvikles tidlig og i fellesskap for å sikre alle partnernes rettigheter og gi forutsigbarhet for forskere som kommer inn i et partnerskap etter at det er etablert.

EU-kommisjonen legger til grunn de etiske retningslinjene beskrevet i [The Global Code of Conduct for Research in Resource-Poor Settings \(GCC\)](#) når de finansierer forskning som gjennomføres i lav-ressurssettinger. Retningslinjene fremmer prinsipper som rettferdighet, respekt, omsorg og ærlighet. Dette er også tett knyttet opp mot forskningsetiske overveielser knyttet til kulturelle forskjeller, risiko for utnyttelse, involvering av sårbare grupper og lokalt partnerskap når man gjennomfører forskning i andre land. I Norge har de nasjonale forskningsetiske komitéene utviklet [forskningsetiske retningslinjer og veiledere](#), som kan være til god hjelp for forskere som planlegger forskning i lav- og mellominntektsland, men også i andre land.

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter for institusjonenes ledelse og administrasjon

- Både kortsiktige og langsiktige gevinster av partnerskapet bør formuleres.
- Vurder å etablere administrativ støtte for at forskere får mulighet til å utvikle likeverdige partnerskap i forbindelse med:
 - Utvikling av samarbeidsavtaler.
 - Oppsett av budsjett og fordeling av kostnader.

- Tiltak for å redusere risiko, f.eks. for mislighold av midler hos partner, gjennom due diligence i forkant og rutiner for jevnlig oppfølging.
- Planer for reaksjon ved uforutsette hendelser: terminering, eller justeringer av prosjektplaner.
- Samarbeid med administrativt ansatte hos partneren, for gjensidig forståelse av blant annet budsjett, regnskapsrutiner, rapportering og ansettelser.
- Sjekk partnerens mulige koblinger og bindinger til staten, etterretning og militæret i det aktuelle landet, spesielt for land Norge ikke har sikkerhetspolitisk samarbeid med. Dette gjelder også for eiere når partneren er en bedrift, og for selskaper som eies av bedriften.
- Gjennomfør due diligence av partnerne (kartlegging av aktiviteter, sektoren den opererer i, en kommersiell og etisk vurdering av institusjonens eller bedriftens ledelse og rammer):
 - Har partneren en spesiell agenda, politisk, ideologisk eller kommersiell, som bør hensyntas?
 - Er partneren, inkludert ansatte eller personer i styrende organer knyttet til militær aktivitet eller selskaper med uklar profil?
 - Hva slags forhold har partneren til sine egne myndigheter, nasjonale eller lokale?
 - Hva slags beslutningsstrukturer har partneren?
 - Sjekk tidligere relasjoner med utenlandske partnere. Er det noen saker eller hendelser som har skapt problemer?
 - Forplikter partneren seg til å følge regler eller normer for etikk, transparens, åpenhet og akademisk frihet?
 - Har partneren en sunn økonomi og gode og etterrettelige systemer for drift?
- Sørg for å samle inn nok informasjon til å kunne vurdere risiko for egne verdier, sikkerhet og renommé. Dette inkluderer lover og regler i samarbeidsland for datadeling og personinformasjon og immaterielle rettigheter. Noen ganger vil også lokale lover og regler være relevant.
- Er det noen spesiell risiko for forskere eller studenter knyttet til opphold hos partneren? Det kan være knyttet til natur, samfunn eller politikk.
- Vurder fordeling av risiko i prosjektet, dette gjelder all akademisk og administrativ risiko, ikke bare risiko som er knyttet til ansvarlig internasjonalt samarbeid.

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter for forskere og fagmiljø

- Start så tidlig som mulig slik at man har best mulig tid til å utvikle samarbeidsmetoder. Sørg for rettferdig fordeling av midler og institusjonelle kostnader mellom partnerinstitusjonene. Be om informasjon om partnerorganisasjonens egne beregningsmodeller og kostnadsestimater når dere setter opp budsjettet. Alle partnere bør involveres fra start og være med i utviklingen av:
 - Forskningsspørsmål
 - Metoder
 - Plan for bruk av infrastruktur og utstyr
 - Nettverksaktiviteter
 - Datahåndteringsplaner
 - Regler for kreditering og forfatterskap
 - Fordeling av immaterielle rettigheter
 - Planer for formidling
- Involver eventuelle brukere fra et tidlig tidspunkt for å sikre relevans og nytte, dette inkluderer brukere i landene hvor forskningen gjennomføres.
- Er det kulturforskjeller som kan føre til upresise formuleringer i en avtale, eller manglende felles forståelse av tiltak som kan settes inn i en gitt problematisk situasjon?
- Vurder potensial for flerbruk/«dual-use» (se del 3.3 om eksportkontroll).
- Kartlegge muligheter for kommersiell utnyttelse av resultatene.

- Vurder om det er behov for strategier knyttet til immaterielle rettigheter. Utvikling av patenter kan være et eksplisitt politisk mål i andre land. Et patent sikrer en tidsbegrenset beskyttelse av en konkret idé, i bytte mot offentliggjøring og detaljert beskrivelse av idéen. Jo lettere idéen kan kopieres, jo større er sannsynligheten for at rettigheten vil bli krenket. Hvis man søker patent, bør man være forberedt på å forsvare seg rettslig hvis patentet krenkes, med de økonomiske konsekvenser det vil ha. Se mer om beskyttelse av varemerke, design og patenter på [Patentstyret](#) sine nettsider.

5.2 Partnerskap på høyere utdanningsfeltet

Å utvikle et velfungerende internasjonalt samarbeid kan ta lang tid. Mest mulig forutsigbare og stabile rammer er avgjørende for å etablere langsiktige relasjoner som kan danne utgangspunkt for videre samarbeid etter at enkeltprosjekter eller andre tidsavgrensede aktiviteter er avsluttet.

Langsiktighet og institusjonell forankring er ikke minst viktig for å etablere forpliktende samarbeid innen høyere utdanning, spesielt knyttet til mer ambisiøse former for samarbeid som felles studieprogram og felles grader.

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter for fagmiljø

- Formuler hva som er målet med samarbeidet. Hva er begrunnelsen for valg av land og partner(e) mht. merverdi for samarbeid innen høyere utdanning?
- Er aktuelle samarbeidspartnere akkrediterte og gradsgivende høyere utdanningsinstitusjoner?
- Er undervisningssamarbeidet kompatibelt med det norske rammeverket for godkjenning av studiepoeng fra utenlandsopphold?
- Hvordan er det akademiske året og budsjettåret inndelt, og hvordan er mottaksapparat for internasjonale studenter på partnerinstitusjonene organisert?
- I hvilken grad kan studenter, ansatte og andre som er involvert i samarbeidet bli utsatt for politisk press?
- Hvilket støtteapparat har studenter og stipendiater på utveksling gjennom samarbeidet?
- Hvordan er mulighetene for involvering av studenter i forskningsaktiviteter? Vil slik involvering kreve egne sikringstiltak?
- Hvordan legges det til rette for at studenter kan forberede seg på opphold i samarbeidsland og ved partnerinstitusjoner?
- Hvilket nivå må avtalen forankres på for å kunne bli implementert? Har samarbeidet blitt godkjent på rett nivå?

6 Avtaler om forsknings- og høyere utdanningssamarbeid

En forutsetning for ansvarlig internasjonalt kunnskapssamarbeid, er god kjennskap til partnerinstitusjoner og samarbeidsland som grunnlag for gode samarbeidsavtaler. Institusjonelle samarbeidsavtaler bør være forankret i institusjonenes langsiktige strategier.

Inngåelse av forskningsavtaler mellom nasjoner dekkes ikke av dette, men forskningsavtaler på myndighetsnivå, sammen med multilaterale rammeverk og EU sine avtaler (S&T roadmaps) med enkeltland, kan legge premisser for partnerskap på institusjons- eller bedriftsnivå.

Det er viktig å være bevisst kulturelle og politiske forskjeller. Høyere utdanningsinstitusjoner er ofte hierarkiske, byråkratiske og konservative systemer, som i stor grad speiler styresettet i det enkelte land knyttet til verdigrunnlag og politiske ambisjoner. Studenters status vil også i stor grad speile dette verdisetet, og kunne komme til uttrykk gjennom pedagogisk tilnærming, relasjon mellom student og underviser, personvern m.m. I forbindelse med inngåelse av konkret samarbeid bør det tas hensyn til grunnleggende akademiske verdier og nasjonale interesser, herunder sikkerhetsinteresser.

Ifølge NUPI-rapporten [Utfordrende kunnskapssamarbeid](#), peker administrativt ansatte ved flere institusjoner på at inngåelse og oppfølging av avtaler kan kreve mye tid, og at mange prosjekter setter av for lite tid til dette.

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter for institusjonens ledelse og administrasjon

- Er felles utvekslingsavtaler mellom flere norske institusjoner vurdert? Gjelder spesielt mindre fag og institusjoner.
- Er samarbeidsavtalen forankret i de ansattes faglige nettverk? Dette har betydning for kvalitetssikring, eierskap og oppfølging.
- Er utvekslingsavtalen kvalitetssikret juridisk og administrativt?
- Er utfordringer knyttet til overføringsgrunnlaget for personopplysninger til tredjeland vurdert?
- Er det vurdert om potensielle etiske og sikkerhetsrelaterte hensyn er under press og tilsvarende hensyntatt i avtalen? Det kan handle om vern av akademiske verdier som ytringsfrihet i undervisningssituasjon for underviser og student, personvern og informasjonssikkerhet.
- Er det utarbeidet egne avtaler for praksismobilitet som ivaretar faglig oppfølging og formell uttelling?
- Hvilken type visum er nødvendig ved praksismobilitet?
- Er samarbeidsavtalen signert på riktig nivå?

Hva en avtale bør inneholde:

- En formell avtale bør inneholde åpen informasjon og en felles, gjensidig forpliktelse til å følge normer, regler eller spesielle avtaler om akademisk frihet, integritet, habilitet (conflicts of interests, conflict of commitments) og transparens. Avtalen bør offentliggjøres. Videre bør avtaler inneholde:
 - Definisjon av partnere.
 - Mål og konkrete forventede resultater av samarbeidet.
 - Budsjett, detaljert nok til at det ikke er tvil om hvem som skal bære kostnader, samt rapporteringsrutiner, perioder etc.
 - Tidslinje for aktiviteter og resultater.
 - Avtaler om gjensidig rapportering av fremdrift.
 - Avtale om bruk av utstyr, infrastruktur eller software.
 - Avtale om tilgang til data: det gjelder både det som genereres gjennom samarbeidet, men også data og know-how som bringes inn i prosjektet.

- Definere forventede immaterielle verdier og rettigheter fra prosjektet.
- Avtale om immaterielle rettigheter (IPR). Dette gjelder opphavsrett, patenter på varemerker, design, kildekode eller data og lagring av data. Hvem har eierrettigheter og hvem kan patentere? Kan resultater patentbeskyttes og lisensieres ut? Hvordan skal inntekter fra lisensiering fordeles?
- Avtale om regler for publisering og kreditering fra prosjektet. Normer for publisering varierer mellom fagområder.

7 Ansvar og koordinering på nasjonalt nivå

7.1 Myndigheter og ansvarsområder - hvem gjør hva i Norge?

Nedenfor følger en kort oversikt over institusjoner og ansvarsområder, som på ulike måter er viktige for etterlevelsen av ansvarlighet i internasjonalt kunnskapssamarbeid. Noen av disse institusjonene har helhetlig ansvar nasjonalt og alle, bortsett fra E-tjenesten, kan bidra med råd til kunnskapssektoren.

- **Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM)** er Norges direktorat for forebyggende nasjonal sikkerhet. Direktoratet gir råd knyttet til sikring av informasjon, systemer, objekter og infrastruktur av nasjonal betydning. NSM har et nasjonalt ansvar for å avdekke, varsle og koordinere håndtering av alvorlige IKT angrep. NSM eier [Nasjonalt cybersikkerhetssenter](#).
- **Politets Sikkerhetstjeneste (PST)** er Norges nasjonale innenlands etterretnings- og sikkerhetstjeneste, underlagt justis- og beredskapsministeren. PST har som oppgave å forebygge og etterforske alvorlig kriminalitet mot nasjonens sikkerhet. PST samler inn informasjon om personer og grupper som kan utgjøre en trussel, utarbeider analyser og [trusselvurderinger](#), samt gir råd.
- **Etterretningstjenesten** (E-tjenesten) er Norges utenlandsetterretningstjeneste. Tjenesten er underlagt forsvarssjefen, men arbeidet omfatter både sivile og militære problemstillinger. E-tjenestens hovedoppgaver er å varsle om ytre trusler mot Norge og prioriterte norske interesser, støtte Forsvaret og forsvarsallianser Norge deltar i, samt bidra med informasjon av spesiell interesse for norsk utenriks-, sikkerhets- og forsvarspolitik. E-tjenesten bidrar ikke med råd direkte til enkeltinstitusjoner, men [E-tjenestens trusselvurdering](#) er viktig for norske myndigheters oppfatning av risiko.
- **Seksjon for eksportkontroll, UD** forvalter og håndhever regelverket knyttet til eksportkontroll, og er den myndigheten som vedtar hvorvidt lisensplikt inntreffer. Seksjonen kan gi råd og veiledning om hvilke fagområder og aktiviteter som reguleres.
- **Utlendingsdirektoratet (UDI)** har ansvar for behandling av søknader fra utlendinger som vil besøke eller bo i Norge, drift av asylmottak og utvisningssaker. Søknadene skal vurderes opp mot forhold som berører rikets sikkerhet, som er samlet i utlendingsloven kapittel 14 og utlendingsforskriften kapittel 19A. Dette innebærer vurderinger både knyttet til [eksportkontrollloven](#) og [sanksjonsloven](#) med tilhørende [forskrifter](#).
- **Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse (HK-dir)** har et nasjonalt ansvar for forvaltningsoppgaver innen høyere utdanning, høyere yrkesfaglig utdanning og kompetansepolitikk. HK-dir kan kontaktes med spørsmål knyttet til utenlandske vitnemål og internasjonalt utdanningssamarbeid. Direktoratet har ansvar for løpende styring og oppfølging av sikkerheten i sektoren i samråd med Kunnskapsdepartementet. Direktoratet forvalter [KDs Policy for informasjonssikkerhet og personvern](#) og [Rammeverk for håndtering av IKT-sikkerhetshendelser i UH-sektoren](#). Direktoratet kan kontaktes med spørsmål innenfor de tre sikkerhetsdomenene informasjonssikkerhet og personvern, nasjonal sikkerhet og samfunnssikkerhet og beredskap.
- **Forskningsrådet:** Norges forskningsråd er et nasjonalt utøvende forskningsstrategisk organ underlagt Kunnskapsdepartementet, men med eget styre. Forskningsrådet har ansvar for å øke kunnskapsgrunnlaget og bidra til å dekke samfunnets behov for forskning, ved å fremme grunnleggende og anvendt forskning og innovasjon. På vegne av regjeringen investerer Forskningsrådet (per 2021) 11,9 milliarder kroner årlig, fra 15 departementer, i forskning. Forskningsrådet forvalter en rekke nasjonale [strategier, planer og policies](#), som

Forskningsrådets [policy for åpen forskning](#) og Forskningsrådets [policy for åpen tilgang til forskningsdata](#).

- **Innovasjon Norge:** Innovasjon Norge er et statlig norsk særlovselskap, med formål å være statens og fylkeskommunenes virkemiddel for å realisere verdiskapende næringsutvikling i hele landet. Innovasjon Norge gir råd om oppstart, vekstrategier og eksport, og tilbyr tjenester innen finansiering, rådgiving, kompetanse, nettverk og profilering.
- **Sikt** er kunnskapssektorens leverandør av digital infrastruktur i kunnskapssektoren. Sikt har ansvar for å forvalte, utvikle og anskaffe digitale tjenester, tilby en digital grunnmur for kunnskapssektoren, gi råd om personvern og informasjonssikkerhet, arkivere og formidle data til forskning, samt tilby digitale verktøy for undervisning og utdanningsadministrasjon.
- **Beredskapsrådet for kunnskapssektoren:** Kunnskapsdepartementet har oppnevnt Råd for samfunnssikkerhet og beredskap i kunnskapssektoren (Beredskapsrådet) som et frivillig tiltak for å styrke arbeidet med samfunnssikkerhet og beredskap. Beredskapsrådet bidrar til deling av beste praksis og har utviklet veiledere på sikkerhet og beredskap for kunnskapssektoren.
- **Patentstyret** er en etat under Nærings- og fiskeridepartementet. Patentstyret forvalter kunnskap om immaterielle rettigheter og verdier, slik at bedrifter og institusjoner kan sikre sine investeringer, konkurranseposisjoner og skape økonomisk vekst i det norske samfunnet.
- **Eksfin** (Eksportfinansiering Norge) er en statlig forvaltningsbedrift under Nærings- og fiskeridepartementet. Eksfin skal gjøre norske eksportnæringer finansielt konkurransedyktige i utlandet. Eksfin kan stille statlige lån og garantier som fremmer konkrete salgskontrakter, eksportfremmende investeringer i Norge, eller andre typer transaksjoner som bidrar til norsk verdiskaping og sysselsetting.

7.2 Forslag om nasjonalt kontaktpunkt for internasjonalt kunnskapssamarbeid

Vurderinger ved inngåelse av internasjonalt kunnskapssamarbeid hviler i stor grad på faglig ansatte og institusjonene i kunnskapssektoren, i tråd med lovfestet akademisk frihet og institusjonell autonomi. En økt bevissthet om risiko, kombinert med komplekse vurderinger og begrenset informasjonsgrunnlag, kan føre til at internasjonalt samarbeid med viktige kunnskapsmiljøer i utfordrende land velges bort ut ifra et føre-var prinsipp. I mandatet for å utvikle retningslinjer for ansvarlig internasjonalt samarbeid inngikk oppgaven å skape retningslinjer som er offensive og som stimulerer til økt internasjonalt samarbeid utenfor Europa. Dette betyr å ikke utelukkende sette søkelys på risiko og farer, men peke på muligheter og nasjonale behov for internasjonalt kunnskapssamarbeid.

For å motvirke risiko for svekkelse av internasjonalt kunnskapssamarbeid, foreslår vi at det opprettes et nasjonalt kontaktpunkt for rådgivning for kunnskapssektoren og et råd bestående av faste representanter fra de ansvarlige departementer for å balansere ulike sektorperspektiv mot hverandre. Dette kan skape økt trygghet for institusjonene i de vurderingene de skal foreta. Vi baserer dette forslaget på liknende organisering i Nederland og Tyskland.

Tyskland og Nederland har etablert egne kontaktpunkt for institusjoner og fagfolk, for rådgivning ved inngåelse av internasjonalt samarbeid. I Tyskland er det etablert et eget senter med bredt mandat i [Deutscher Akademischer Austauschdienst \(DAAD\)](#). DAADs kunnskap om høyere utdanning og forskning i andre land brukes aktivt i etableringen av et rådgivningssenter for tyske institusjoner på fire tematiske områder: anvendt forskning, ledelse av forskningssamarbeid, risiko- og sikkerhetsstyring og juridiske rammeverk.

I Nederland ble retningslinjer for kunnskapssikkerhet utviklet av [Universities Netherlands](#) (Nederlands UHR). I tillegg har regjeringen fått vedtatt en egen [handlingsplan](#) med tilhørende [retningslinjer](#) på

kunnskapssikkerhet. I tilknytning til dette er det etablert et kontaktpunkt for sikkerhetsspørsmål i kunnskapssamarbeid som er lokalisert i [The Netherlands Enterprise Agency](#) (Nederlands «Innovasjon Norge»). Kontaktpunktet besvarer de enklere problemstillingene med svarfrist på 48 timer. I denne modellen inngår en interdepartemental gruppe med representanter fra de berørte departementer. Dette rådet mottar de mer komplekse problemstillingene i anonymisert form fra kontaktpunktet og gir råd til institusjoner og forskere basert på den informasjon og kunnskap de besitter. Rådene de gir er ikke juridisk bindende, og avgjørelsen om inngåelse av samarbeid tas fremdeles på institusjonene.

Vi foreslår at HK-dir og Forskningsrådet sammen betjener et kontaktpunkt for sektoren, der vi tilbyr rådgivning i planlegging og gjennomføring av internasjonalt kunnskapssamarbeid med hensyn til risikovurderinger og sikkerhetsproblematikk. HK-dir og Forskningsrådet forvalter tilskuddsmidler til internasjonalt kunnskapssamarbeid og besitter god faglig kompetanse på dette feltet.

I tråd med den nederlandske modellen er det en viktig forutsetning at det etableres et interdepartementalt råd for kunnskapssikkerhet som kan rådgi kunnskapssektoren på de vanskeligste problemstillingene. Et nasjonalt kontaktpunkt trenger i tillegg tett samarbeid med øvrige myndigheter på sikkerhet og beredskap og internasjonalt kunnskapssamarbeid i Norge. Fordelen med ett kontaktpunkt er at sektoren, istedenfor å måtte kontakte ulike aktører med sammensatte problemstillinger, får ett tydelig sted å henvende seg. Vi foreslår i tillegg at kunnskapsutsendingene ved norske ambassader blir tildelt en rolle for å bistå med oppdatert og kontekstnær informasjon på utdannings- og forskningsfeltet til departementsgruppen og til kontaktpunktet.

Denne forslåtte strukturen legger til rette for et viktig samarbeid mellom myndighetsorganer og kunnskapsinstitusjoner. Det kan styrke proporsjonalitet og god balanse mellom behovet for internasjonalt samarbeid og nasjonale sikkerhetshensyn, og hindre at fagmiljø og institusjoner avslutter kunnskapssamarbeid eller unngår å initiere samarbeid unødig. Retningslinjene i denne rapporten vektlegger muligheter i internasjonalt samarbeid gjennom å tilby verktøy for å styrke planlegging og gjennomføring av samarbeidsprosjekter. I kombinasjon med forslaget om et nasjonalt kontaktpunkt, er dette vårt svar på oppdraget om å legge til rette for styrket internasjonalt kunnskapssamarbeid utenfor Europa.

Litteratur og ressurser

Akademisk frihet

- Academic Freedom Index: <https://www.v-dem.net/our-work/research-programs/academic-freedom/>
- [Bologna-deklarasjonen om akademisk frihet](#)
- Cases publisert av det australske utdanningsdepartementet: <https://www.education.gov.au/guidelines-counter-foreign-interference-australian-university-sector/case-studies/case-studies-governance-and-risk-frameworks>
- International Science Council (2021) *A Contemporary Perspective on the Free and Responsible Practice of Science in the 21 Century*.
- Kierulf-utvalget har utviklet et forslag til erklæring om akademisk ytringsfrihet og et sett med ytringsvettregler for kunnskapssektoren. [NOU 2022: 2 Akademisk ytringsfrihet - God ytringskultur bygges nedenfra, hver dag](#)
- [Scholars at Risk: Values and Home and in Partnerships](#)
- [The European Charter for Researchers](#)

Forskningsetikk

- [The European Code of Conduct of Research Integrity](#)
- Internasjonale ressurser om forskningsetikk vist til av De nasjonale forskningsetiske komiteene: <https://www.forskningsetikk.no/ressurser/eksterne-ressurser/>
- [Guidelines for promoting Research Integrity in Research Performing Organisations](#)
- De nasjonale forskningsetiske komiteer:
 - [Retningslinjer og veiledere | Forskningsetikk](#)
 - [Ressurser | Forskningsetikk](#)
- OECD (2022) [Integrity and Security in the Global Research Ecosystem](#), Open Science, Technology and Industry Policy Papers no.130
- [Forskningsetisk veileder](#) utgitt av den nasjonale forskningsetiske komité for medisin og helsefag: Medisinsk og helsefaglig forskning i lav- og mellominntektsland
- Forskningsetikk og forebygging - [sikresiden](#)

Åpen forskning og deling

- Forskningsrådet (2021) [Hvordan skal vi dele forskningsdata? Utredning og anbefalinger om lisensiering og tilgjengeliggjøring](#)
- Forskningsrådet (2022) [Investeringsplan i infrastruktur for FAIR forskningsdata og særlig relevante forvaltningsdata for forskning. Organisering og finansiering av datainfrastruktur for best mulig utnyttelse. Anbefalinger fra datainfrastrukturutvalget.](#)
- [Forskningsrådets policy for åpen forskning](#)
- Nettressurs fra Sikt om åpen datadeling <https://www.openscience.no/apen-forskning/forskningsdata/fair>
- Nettressurs fra Sikt om åpen forskning <https://www.openscience.no/>
- [Open Data Directive \(2018\)](#) - gjennomføring av direktiv (EU) 2019/1024 om åpne data og videre bruk av informasjon i offentlig sektor i norsk rett er under behandling. Dette vil også påvirke data som publiseres i forbindelse med offentlig finansiert forskning.

Risikostyring ved institusjonen

- Beredskapsrådet for kunnskapssektoren: [Veileder i risiko-og sårbarhetsanalyser for kunnskapssektoren](#)
- Cases: <https://www.education.gov.au/guidelines-counter-foreign-interference-australian-university-sector/case-studies>
- [Sikresiden.no](#) lages av og for norske universiteter, høyskoler og forskningsvirksomheter. Siden skal bidra til at studenter og ansatte ved hva de skal gjøre når noe skjer og hvordan de kan jobbe forebyggende. Siden dekker bl.a. reisevirksomhet, nettsvindel og dataangrep.
- [Styringsdokument for arbeidet med sikkerhet og beredskap i Kunnskapsdepartementets sektor](#)

Informasjonssikkerhet

- Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse (2022) [Informasjonssikkerhet og personvern i høyere utdanning og forskning. Risiko- og tilstandsvurdering 2022.](#)
- KD sin [Policy for informasjonssikkerhet og personvern i høyere utdanning og forskning](#)
- Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) har utarbeidet [Grunnprinsipper for IKT-sikkerhet](#)
- NSM har utviklet Veileder for verdivurdering av informasjon: [Veileder for verdivurdering av informasjon](#)
- Sikt tilbyr en webapplikasjon som kan benyttes av norske utdanningsinstitusjoner for sikker utveksling av personopplysninger: [Nomination - Felles studentsystem](#)
- Universitetet i Oslo tilbyr tjenesten [Nettskjema](#). Tjenesten gir sikker overføring av personopplysninger og kan benyttes for sikker utveksling av personopplysninger om forskere og studenter.

Eksportkontroll

- Utenriksdepartementets nettside med oversikt over sanksjoner [Sanksjoner - regjeringen.no](#)
- [Nasjonal trusselvurdering](#) informerer om hvilke land PST anser som sikkerhetstrusler og som vil kunne drive med fordekte anskaffelsesforsøk.
- [Nasjonal sikkerhetsmyndighet sin årlige trusselvurdering «Risiko»](#)
- [E-tjenesten sin årlige trusselvurdering «Fokus»](#)
- [EU compliance guidance for research involving dual-use items](#)
- [Meld. St. 26 \(2018-2019\) – Eksportkontroll av forsvarsmateriell fra Norge I 2018, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningsarbeid.](#)
- Notat fra Beredskapsrådet «[Eksportkontroll – hva er det og hvordan skal kunnskapssektoren forholde seg?](#)»

Utenlandske ansatte og studenter i Norge

- <https://www.sikresiden.no/> har en sjekkliste på hva personer bør gjøre dersom de opplever trusler.
- [Human Right Watch](#) dokumenterer og gir råd for å motvirke press mot forskere og studenter.
- [NSM sin veileder for personellsikkerhet](#)

Ansatte og studenter i utlandet

- Anbefalinger for reiser [Sikresiden.no](#)
- [ANSA - For deg som studerer eller vil studere i utlandet](#)

- [Eksempel på beredskapsplaner og inkludering av studenter på studieopphold i utlandet \(UiB\)](#)
- [For norske studenter i utlandet | Sjømannskirken \(sjomannskirken.no\)](#)
- [Nødnummer-app | Sjømannskirken \(sjomannskirken.no\)](#)
- [Overføring av persongrunnlag ut av EØS, Datatilsynet](#)
- [Recommendations 01/2020 on measures that supplement transfer tools to ensure compliance with the EU level protection of personal data.](#)
- UD sin app, Reiseklar: https://www.regjeringen.no/no/tema/utenrikssaker/reiseinformasjon/reiseklar/udapp_reiseklar/id2877128/
- Universitetet i Oslo sine IKT-råd for ansatte i utlandet: <https://www.uio.no/tjenester/it/sikkerhet/isis/tillegg/veiledninger/utenlandsreise.html>

Partnerskap på forskningsfeltet

- De nasjonale forskningsetiske komiteene [Medisinsk og helsefaglig forskning i lav- og mellominntektsland. Forskningsetisk veileder.](#)
- [Equitable Partnerships Resource Hub | UKCDR](#)
- TRUST (2018) [Global Code of Conduct for Research in Resource-Poor Settings](#)

Avtaler på utdannings- og forskningsfeltet

- Kunnskap om land
 - [Academic Freedom Index \(AFi\)](#)
 - [Universal Human Rights Index](#)
 - [Corruption perceptions index](#)
 - [Economist Intelligence Unit](#)
- Ansvarlighet i internasjonale samarbeidsavtaler innenfor utdanning
 - [Ansvarlighet i internasjonale samarbeidsavtaler - Ansatt - minside \(oslomet.no\)](#)
 - [Utforming av kontrakter og avtaler | NMBU](#)

Rapporter, veiledere, policy-dokument og stortingsmeldinger

[Akademisk ytringsfrihet - God ytringskultur bygges nedenfra, hver dag \(NOU: 2022:2\).](#)

Beredskapsrådet for kunnskapssektoren (2021) [Kontroll med kunnskapsoverføring \(notat\)](#)

Beredskapsrådet for kunnskapssektoren (2022) [Risiko- og sårbarhetsanalyse i kunnskapssektoren. En nasjonal veileder.](#)

De nasjonale forskningsetiske komiteene [Medisinsk og helsefaglig forskning i lav- og mellominntektsland. Forskningsetisk veileder.](#)

Direktoratet for forvaltning og økonomistyring (DFØ) [Veileder for risikostyring](#)

Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse (2022) [Informasjonssikkerhet og personvern i høyere utdanning: Risiko- og tilstandsvurdering 2022.](#)

Forskningsrådet (2017) [Tilgjengeliggjøring av forskningsdata. Policy for Norges Forskningsråd.](#)

Forskningsrådet (2019) [Tilgjengeliggjøring av forskningsdata. Policy for Norges forskningsråd.](#)

Forskningsrådet (2020) [Forskningsrådets policy for åpen forskning](#)

Forskningsrådet (2021) [Hvordan skal vi dele forskningsdata? Utredning og anbefalinger om lisensiering og tilgjengeliggjøring.](#)

Gåsemyr, Hans Jørgen, Kristin Fjæstad og Malin Elisabeth Tvedt Hogstad (2022) [Utfordrende kunnskapssamarbeid: Etiske og sikkerhetsrelaterte utfordringer som forskere og kunnskapsinstitusjoner møter i internasjonalt samarbeid.](#) NUPI-rapport 6 (2022).

Kunnskapsdepartementet (2020) [Policy for informasjonssikkerhet og personvern i høyere utdanning og forskning,](#) rundskriv F-04-20.

Kunnskapsdepartementet (2021) [Panorama. Regjeringens strategi for forsknings- og høyere utdanningssamarbeid med Brasil, Canada, India, Japan, Kina, Russland, Sør-Afrika, Sør-Korea og USA \(2021-2027\).](#)

Kunnskapsdepartementet (2021) [Styringsdokument for arbeidet med sikkerhet og beredskap i Kunnskapsdepartementets sektor.](#)

[Meld. St. 5 \(2022-2023\) Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-2032.](#)

[Meld. St. 7 \(2020-2021\) En verden av muligheter- Internasjonal studentmobilitet i høyere utdanning](#)

[Meld. St. 9 \(2022-2023\) Nasjonal kontroll og digital motstandskraft for å ivareta nasjonal sikkerhet - Så åpent som mulig, så sikkert som nødvendig.](#)

Nasjonal sikkerhetsmyndighet (2020) [Grunnprinsipper for IKT-sikkerhet](#)

Nasjonal sikkerhetsmyndighet [Veileder for personellsikkerhet](#)

Nasjonal sikkerhetsmyndighet [Veileder i sikkerhetsstyring](#)

NTNU (2017) [Etiske retningslinjer for ansatte ved NTNU](#)

[Ny lov om universiteter og høyskoler \(NOU 2020: 3\)](#)

Politiets sikkerhetstjeneste, Nasjonal sikkerhetsmyndighet, Politiet og Næringslivets sikkerhetsråd (2017) [Veileder for sikkerhet ved ansettelsesforhold. Før, under og ved avvikling.](#)

Retningslinjer for ansvarlig internasjonalt samarbeid fra utvalgte land, EU og OECD

[Department of Education, Skills and Employment \(2019\): Guidelines to counter foreign Interference in the Australian University Sector](#)

[EU Comission \(2022\) Tackling R&I Foreign Interference](#)

EU-kommisjonen, Directorate-General for Research and Innovation (2022) [Tackling R&I Foreign Interference.](#) Staff Working Document.

[German Rectors' Conference \(2020\) Guiding Questions on University Cooperation with the People's Republic of China](#)

[Ministry of Interior of the Czech Republic Counter Foreign Interference Manual for the Czech Academic Sector](#)

[New Zealand Government Due Diligence Assessments For Espionage and Foreign Interference Threats](#)

[New Zealand Government Trusted Research Guidance for Institutions and Researchers](#)

[OECD \(2022\) Integrity and Security in the Global Research Ecosystem](#)

[Stiftelsen for internationalisering av hogre utbildning och forskning \(2020\) Responsible Internationalisation Guidelines for Reflection on International Academic Collaboration](#)

[Swiss Universities \(2022\) Towards Responsible International Collaborations A Guide for Swiss Higher Education Institutions](#)

[Uddannelses- og forskningsministeriet \(2022\) Afrapportering Udvalg om retningslinjer for internationalt forsknings og innovationssamarbejde](#)

[Universiteiten van Nederland \(2020\) National Knowledge Security Guidelines Secure International Collaboration](#)

[Universities UK \(2020\) Managing Risks in Internationalisation Security Related Issues](#)

[Vlaamse Interuniversitaire Raad \(2019\) Recommendations for Implementing a Human Rights Assessment at the Flemish Universities](#)

